

Concept
Versie 1
30 oktober 2013
Projectnr 55716.051
Documentnr 184408

Gemeente Amsterdam
Ingenieursbureau

Openbare Ruimte

Vondelpark- Willemspark

Vooronderzoek conventionele explosieven

Auteur(s)

A. Bakker

Opdrachtgever

Stadsdeel Zuid

Contactpersoon

E. Slotboom

Projectnummer

55716.051

Opsteller	Goedgekeurd en vrijgegeven	Paraaf	Datum
A. Bakker			

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	7
1.1	Aanleiding.....	7
1.2	Opdrachtformulering	7
2	Onderzoek.....	8
2.1	Onderzoeksgebied	8
2.2	Bronnen.....	8
2.3	Literatuur	9
2.4	Stadsarchief Amsterdam	13
2.4.1	Uittreksels luchtbeschermingsrapporten	15
2.4.2	Rapporten van de Uitkijkdienst	15
2.4.3	Neergekomen projectielen in 1940	17
2.4.4	Overige archieven in SAA: schade	17
2.4.5	Archief Dienst der Publieke Werken / Ingenieursbureau	18
2.4.6	Collectie kaarten van geheel Amsterdam: verzetskaart.....	18
2.4.7	Beeldbank	20
2.4.8	Persberichten in SAA en KB	20
2.4.9	Archief voormalig stadsdeel Osdorp	21
2.4.10	Lijst projectielen 12/13 augustus 1940.....	22
2.5	NIMH	23
2.6	NIOD-Instituut.....	23
2.6.1	Archief 77 / inventarisnummer 1128	24
2.6.2	Kaart bominslagen	25
2.6.3	Bombardementen in Nederland en slachtoffers.....	26
2.6.4	Groep Albrecht	26
2.7	EOCKL	28
2.7.1	Acties.....	28
2.7.2	Actie in 1986.....	29
2.8	Luchtfoto's	30
2.9	The National Archives	30
2.10	Bundes Militärarchiv Freiburg	31
2.11	Bureau Registratie Verdedigingswerken.....	32
2.12	Getuigen n.a.v reconstructie Amstelveenseweg 2009.....	32
2.12.1	Oktober 2009.....	32
2.13	Internet	32
2.14	Overige bronnen.....	33
2.14.1	Britse kaart met strategische doelen.....	33
2.14.2	Geallieerde kaart	33

3	Tweede Wereldoorlog	34
3.1	September 1939 tot mei 1940	34
3.2	Meidagen 1940.....	34
3.3	Augustus 1940.....	36
3.4	Bommen op 11 oktober 1940	37
3.5	Rookwolkjes op 7 september 1942	39
3.6	Blindgangers Amstelveense weg in mei 1943.....	40
3.7	Luchtfoto 24 december 1944.....	40
3.8	Kaart verzet 30 maart 1945	41
3.9	Bunkers in april 1945 opgeblazen	41
3.10	Breijer fotografeert bunkers in april	41
3.11	Overige	42
4	Periode na 1945	43
4.1	Bureau Registratie Verdedigingswerken	43
4.1.1	Complexen	43
4.1.2	Blokkaart.....	43
4.2	Grondbedrijf: oorlogsschade	44
4.3	Opruimingsdiensten.....	44
4.3.1	MMOD en HVD.....	44
4.3.2	EOCKL	44
4.4	Zelfgemaakte bom 1960.....	44
4.5	Reconstructie Amstelveenseweg in 2009	45
4.5.1	Melding oktober 2009	45
4.5.2	Melding januari 2010	45
5	Onderzoeken derden	47
6	Lacunes in kennis	48
7	Toetsing	49
8	Conclusies en aanbevelingen	50
8.1	Conclusies	50
8.2	Aanbevelingen.....	51
	Bronvermelding	52

Concept
Versie 1
30 oktober 2013
Projectnr 55716.051
Documentnr 184408

Gemeente Amsterdam
Ingenieursbureau

Vondelpark- Willemspark
Vooronderzoek conventionele explosieven

Bijlage(n)

- 1 -Situatie
- 2 -Dagrapport LBD 8 oktober 1940
- 3 -Dagrapport LBD 8 op 9 oktober 1940
- 4 -Situatie historische feiten
- 5 -Chronologie

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Stadsdeel Zuid stelt een bestemmingsplan op voor de Vondel- en Willemsparkbuurt. Voor het aspect “externe veiligheid” is het wenselijk om inzicht te hebben in de eventuele aanwezigheid van explosieven in het plangebied.

Bekend is van een recente reconstructie van de Amstelveenseweg ten noorden van de Zeilstraat dat de werkzaamheden stilgelegd werden na de melding van een buurtbewoner over een bom uit de Tweede Wereldoorlog. Naar aanleiding van de berichtgeving door DIVV in diverse media kwam kort daarop een tweede bommelding binnen.

Uiteindelijk bleek dat er in de nacht van 10/11 oktober 1940 een Britse bom was gevallen, die in dezelfde maand geruimd was door de Duitsers.

Om dergelijke verrassingen te voorkomen wordt een onderzoek verricht conform de laatste normen van de Vereniging voor Explosievenopsporing.

In dit rapport worden de bevindingen van het vooronderzoek beschreven.

1.2 Opdrachtformulering

Het Ingenieursbureau heeft geoffreerd voor een onderzoek conform het Werkveldspecifieke Certificatieschema Opsporen Conventionele Explosieven.

Het is de meest recente norm die vastgesteld is door de VEO om de kwaliteit van onderzoek te waarborgen.

De in het WS CS OCE geformuleerde eisen worden toegelicht in paragraaf 2.2

2 Onderzoek

2.1 Onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied is globaal gelegen tussen de Stadhouderskade en de Amstelveenseweg en wordt omzoomd door de Overtoom en de Koninginneweg. De exacte begrenzing van het plangebied is weergegeven op bijlage 1.

2.2 Bronnen

In de Staatscourant nr. 4230 van 16 maart 2012 is het Werkveldspecifieke Certificatieschema OCE gepubliceerd, dat per 1 juli 2012 van kracht is geworden.

In het WS CS-OCE zijn onder andere de minimaal te raadplegen bronnen gespecificeerd (zie onderstaande tabel 2.1).

Tabel 2.1: Overzicht verplicht en optioneel te raadplegen bronnen.

Bron	Raadplegen	
	Verplicht	Optioneel
Literatuur	√	
Gemeentearchief	√	
Nederlands Instituut voor Militaire Historie		√
Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie		√
Explosievenopruimingsdiensten Defensie	√	
Luchtfoto's Wageningen	√	
Luchtfoto's Zwolle	√	
Luchtfoto's TARA		√
The National Archives (Londen)		√
Bundesarchiv-Militärarchiv (Freiburg)		√
The National Archives (Washington)		√
Getuigen		√

Bron: Staatscourant nr. 4230 16 maart 2012.

In aanvulling op de in tabel 2.1 genoemde bronnen zijn ook onderzoeken door derden geraadpleegd. Op/nabij de locatie zijn diverse explosievenonderzoeken bekend. Het Ingenieursbureau beschikt onder andere over REASeuro (2007a en 2007b).

De bronnen zijn stapsgewijs, soms parallel, geraadpleegd. Het historische feitenmateriaal wordt chronologisch gepresenteerd.

2.3 Literatuur

Over Amsterdam ten tijde van de Tweede Wereldoorlog is en wordt nog steeds veel gepubliceerd.

Tabel 2.2: Secundaire bronnen; auteur, titel, publicatiejaar en relevantie

Auteur(s)	Titel	Jaar	Rel.
Arnoldussen	Noord	2004	-
Bakker	Zeeburgereiland	2006	-
Bakker	Vischtorpedo's in Zijkanaal F	2008	-
Bakker	Een Duitse fotograaf op het Zeeburgereiland	2012	-
Berg, De Decker & Graver	Nederland uit de lucht 1940-1945	2012	+
Boer & Duparc	Kroniek van Amsterdam 1940-1945	1948	+
Does	Duitse terreur in Amsterdam	1949	+
Gerver & Muller	Bommen op de Euterpestraat	2004	+
Hermans	Madelon in de mist van het schimmenrijk	1994	+
Hertzberger	Tussen de mazen van het net	1990	-
Heynsbergen	Brand!!	> 1945	--
Huurman	Het Spoorwegbedrijf in oorlogstijd 1939-'45	2001	+
Jansen	Fliegerhorst Schiphol. Deel 1. In het offensief.	1996	-
Jong	Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog	1969-	-
Kocken	Depictions of Amsterdam 1940-1945	2010	+
Kok & Somers	Nederland in de Tweede Wereldoorlog	2005	
Koppes	De Amsterdamse brandweer 1874-1999	1999	+
Korthals Altes	Luchtgevaar	1984	-
Ligtelijn	Openbaar groen in particulier bezit. Het Nieuwe Park 1865-1953	1997	+
Maarschalkerweerd	Vliegers gedood bij missen doel Amsterdam-Noord	1988	-
Nieuwendijk	Doelwit Schiphol	1993	-
Pater & Schoenmaker	Grote Atlas van Nederland 1930-1950	2005	+
Pointl	De kip die over de soep vloog		-
Roever, M. de	Kroniek van het Vondelpark 1864-1997	1997	+
Stigter	De bezette stad	2005	+
Stoffer Wiersema/Gellings	Oorlogsherinneringen	2006	+
Visser	Jaren van verduistering. De bezettingstijd in Amstelveen	1989	+
Weber	Over-IJ'se voetbalglorie in benarde dagen.	1986	-
Zwanenburg	En nooit was het stil. Deel I	1991	+
Zwanenburg	En nooit was het stil. Deel II	1993	+
Zwanenburg	En nooit was het stil. Bijlagen	1993	-

De voor het onderzoeksdoel geselecteerde literatuur is in bovenstaande tabel samengevat, waarbij aangegeven is of de Vondel- en Willemsparkbuurt (en aangrenzende straten) in de betreffende bron voorkomt.

De genoemde publicaties zijn nader gespecificeerd in de bronnen (na de conclusies en aanbevelingen). Enkele publicaties die voor de onderzoekslocatie en nabije omgeving van belang kunnen zijn, worden hieronder toegelicht.

Berg, De Decker & Graver

Het fotoboek met luchtopnamen uit geallieerde vliegtuigen bevat een opname van het Olympisch Stadion en omgeving.

Boer & Duparc

In 1948 is een kroniek samengesteld van de gebeurtenissen in Amsterdam tijdens de Tweede Wereldoorlog. De vermeldingen van luchtaanvallen in de kroniek zijn gebaseerd op uittreksels van rapporten van de Luchtbeschermingsdienst.

De gebeurtenissen volgens Boer & Duparc (aangevuld met informatie uit andere bronnen) zijn vermeld in onderstaande tabel.

Tabel 2.3: Gebeurtenissen.

Datum	Gebeurtenis	bron
1940-08-12/13	Brandbom Vondelpark / P.C. Hoofdstraat	Bommenlijst 12 /13 aug 1940
1940-08-13	Talrijke bommen neergevallen op het Wilhelmina-Gasthuis en omgeving, in de Kinkerstraat en op het Paramariboplein	Boer & Duparc 1948: 19
1940-08-13	Bominslag bij schuilkelder Vondelpark hoek A'weg; blindganger	ANP 1940-09-14
1940-10-11	Bominslag achter Amstelveenseweg 81; blindganger	NIOD en Rapportenboek
1940-10-29	Ruiming blindganger Amstelveenseweg 81	Rapportenboek
1941-01-17	Overdracht hek ingang V aan het bestuur van het V	Boer & Duparc 1948: 28
1944-11-14	Vondelpark wegens houtroof en vernielingen gesloten	Boer & Duparc 1948: 144
1945-08-08	Vondelpark weer geopend	Boer & Duparc 1948: 156

Bron: Boer & Duparc 1948.

Does

In januari 1942 vonden enkele bomaanslagen plaats op N.S.B.-kringhuizen (Does 1949, p. 412). Ook vonden enkele invallen plaats in het huis van bewaring aan de Weteringschans of aan dat van de Amstelveenseweg (Does 1949, p. 413). De locaties van de bominslagen zijn (nog) niet bekend.

Gerver & Muller

In het Maandblad Amstelodamum is in 2004 een publicatie verschenen van Gerver & Muller over de gebeurtenissen op 26 november 1944, toen de Apollobuurt werd gebombardeerd.

In de aangehaalde bronnen (verslagen van getuigenverklaringen in het NIOD) wordt de Amstelveenseweg niet genoemd.

Heynsbergen

De Zaanse brandweerman H.L.M van Heynsbergen verhaalt over het blussen in het Carlton. De machine was neergestort "met de bommen (waarschijnlijk drie stuks), nog aan boord" (p. 574)

Hertzberger

Van september 1939 tot en met 10 mei 1940 stond aan het Weesper Zandpad in de gemeente Weesperkarspel de "7de batterij" opgesteld.

De echtgenote van commandant Hertzberger van de luchtafweeropstelling noemt in haar herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog enkele keren Amsterdam, waaronder (onontpofte) luchtafweergranaten die op een school en een flat in de stad terecht kwamen. De locaties zijn onbekend.

Huurman

In "Het spoorwegbedrijf in oorlogstijd 1939- '45" worden onder andere beschietingen van treinen en bombardementen op emplacementen, spoorlijnen en stations, alsmede sabotageacties van het verzet beschreven. Het Haarlemmermeerstation wordt enkele keren genoemd, maar niet in het kader van luchtaanvallen of sabotage.

Ligtelijn

In een bundel over het Vondelpark staan enkele passages over de Tweede Wereldoorlog, o.a. over de aanbesteding op 26 maart 1940 van de grondwerken voor de bouw van de Vondelbrug.
"Waar je nu aan weerszijden van de Van Baerlestraat via een trap naar beneden kunt lopen, stond toen een houten trap naar de Vossiusstraat. In het park was een provisorisch looppad gemaakt van de ene naar de andere kant. .... Voor de plek waar de brug nu ligt, lag een vijver en daarachter een stuk opgespoten terrein waarin ze in 1941 loopgraven hebben gegraven. Op de opgespoten zandvlakte bevonden zich Duitse schuilkelders. Het was een mitrailleurnest" (P. Sweers in Ligtelijn 1997, p. 249).

Ligtelijn noemt ook de schrijver W.F. Hermans. Hij geeft in “Madelon in de mist van het schimmenrijk” een gedetailleerde beschrijving van de plek: “prikeldraadversperringen van de Duitsers die in het Paviljoen bivakkeerden” (Ligtelijn 1997, p. 248).

“Er werden vreemde objecten in het park geplaatst, waaronder acht houten schuilkelders door de gemeente die ‘nimmer voor iets goeds dienst deden’ en dan ook vrij snel weer werden afgebroken. Met de gemeente werd overeengekomen dat deze voor duizend gulden per jaar op het middengedeelte van de smalle hals van het park, evenwijdig aan het Zandpad, schuilkelders mocht plaatsen. .... De schuilplaatsen waren bestemd voor de zeshonderd ambtenaren die werkzaam waren bij het Gemeente Energiebedrijf, ... Het waren dubbele betonnen buizen met twee ingangen, een halve meter in de grond verzonken en bedekt door zand.” (Ligtelijn 1997, p. 247).

“Ook de Duitsers hadden het park ontdekt. Behalve het Paviljoen, dat voornamelijk diende als opslagplaats voor de Duitse Wehrmacht, vorderden zij vele villa’s en huizen rondom het park, waaronder een woonhuis op de hoek van de Vossiusstraat en de Van Baerlestraat, waar een bewakingspost was gevestigd.” (Ligtelijn 1997, p. 247).

“Het zuidelijkste gedeelte van het Vondelpark aan de Amstelveenseweg diende vanaf 1944 als Duits kampement en wagenpark. Het was volledig afgesloten met wachters, hekken en overal prikkeldraad. Zelfs de achtertuinen van de Zocherstraat waren ermee afgeschermd” (Ligtelijn 1997, pp. 247-248).

Roever

In dezelfde bundel over het Vondelpark met de bijdrage van Ligtelijn presenteert M. de Roever een kroniek van het Vondelpark in de periode 1864-1997. Zij schrijft:

“Uit de vijver wordt bij baggerwerkzaamheden op 17 oktober [1956] een aantal op scherp gestelde granaten gevist, die daar vermoedelijk door de Duitsers bij hun aftocht in 1945 in zijn gegooid” (Roever 1997, p. 284).

Stigter

Bianca Stigter noemt enkele locaties nabij het onderzoeksgebied (de C. Krusemanstraat en de Amstelveenseweg), waar zich Duitse bunkers bevonden, die opgeblazen werden door het verzet. Binnen de contouren van het bestemmingsplan is sprake van inkwartiering van Duitse officieren in villa’s aan de zuidzijde van het Vondelpark, sluiting van het park van 14 november 1944 tot 8 augustus 1945, een Duits kamp en wagenpark bij de Amstelveenseweg weg (met hekken en prikkeldraad).

Andere locaties waar militaire activiteiten plaats vonden waren: Emma-/Koningslaan (één van de Stutzpunkte bij de Duitse verdediging van Amsterdam en Koninginneweg 136, waar de Binnenlandse Strijdkrachten wapenonderricht gaven).

In het Paviljoen op het adres Vondelpark 3 was de Wehrmacht gehuisvest,

Op 7 mei 1945 vond een schietpartij plaats tussen Duitsers en de Binnenlandse Strijdkrachten op de Amstelveenseweg bij de ingang van het park.

Stoffer

De oorlogsherinneringen van dhr. Henk Stoffer zijn opgetekend door Jos Wiersema & Paul Gellings (red. Zuidelijke Wandelweg) geheugenvanplanzuid.nl/archief/tijdljn/oorlogsherinneringen. Volgens Henk Stoffer vielen er “een nacht bommen in het Vondelpark waardoor een gasbuis geraakt werd vernield en wij een paar dagen geen gas hadden om op te koken.”

Visser

In opdracht van de gemeente Amstelveen heeft Tini Visser de oorlogstijd in Amstelveen beschreven. Ook locaties in Amsterdam, zoals de Amstelveenseweg en het Haarlemmermeerstation worden genoemd. Er zijn geen verwijzingen naar locaties in de Vondel- en Willemsparkbuurt.

Zwanenburg

De ex-bergingsofficier Koninklijke Luchtmacht G.J. Zwanenburg noemt Amsterdam ongeveer honderd keer in zijn tweedelige kroniek over de luchtoorlog boven Nederland ten tijde van de Tweede Wereldoorlog. De plaatsaanduidingen zijn soms problematisch, maar het type afwerpmunitie op 14 mei 1940 is wel relevant.

Tabel 2.4: Gebeurtenissen op 14 mei 1940 in Amsterdam en omgeving.

Datum	Gebeurtenis	pagina
1940-05-14	op een zware luchtafweerstelling bij een spoorwegknooppunt 6 km ten zuiden van Amsterdam 32 SC-50's werden afgeworpen	28
1940-05-14	De luchtafweerstellingen die werden aangevallen waren de 78 ^e Bt.Lu.A. bij Amsterdam .... tot zwijgen ... gebracht.	29

Bron: Zwanenburg 1991.

Internet

Op enkele websites worden gebeurtenissen uit de Tweede Wereldoorlog vermeld. Onder andere www.herdenking.nl maakt melding van de schietpartij bij het Vondelpark in mei 1945.

2.4 Stadsarchief Amsterdam

De gemeentelijke archieven bevatten onder andere de rapporten van de Luchtbeschermingsdienst. Soms worden in zo'n rapport gebeurtenissen in een buurgemeente genoemd. Het Amsterdamse archief bevat bijvoorbeeld een beschrijving van de bijstand door Amsterdamse instanties na de beschieting van een trein in Diemen in september 1944. En de Amstelveense Luchtbescherming en de Zaanse brandweer rapporteerden bijvoorbeeld over branden en bominslagen in Amsterdam.

Voor dit onderzoek zijn alleen de archieven van de gemeente Amsterdam geraadpleegd.

Een eerste overzicht van gebeurtenissen is te vinden in Bommeldingen 40-45. De lijst moet wel met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. Zo worden op twee opeenvolgende dagen dezelfde gebeurtenissen genoemd (bijvoorbeeld op 10 en 11 oktober 1940).

Tabel 2.5: Bommeldingen 40-45.

Datum	Gebeurtenis	pagina
1940-07-12	Oranje Nassaulaan 27, niet ontplofte granaat	
1940-07-25	Werkspoor	
1940-10-07	Van Baerlestraat	

1940-10-07	Van Eeghenlaan	
1940-10-07	Mij Nederland	
1940-10-07	Vossiusstraat	
1940-10-07	Overtoom 43	
1940-10-07	P.C. Hoofstraat 158	
1940-10-07	Vondelpark bij Rosarium, twee brisantbommen	
1940-10-08	Vondelpark, rosarium, twee brisantbommen op hoofdgasleiding	
1940-10-08	P.C. Hoofstraat, brandbommen	
1940-10-08	Van Eeghenlaan, brandbommen	
1940-10-08	Van Baerlestraat, brandbom	
1940-10-08	Vossiusstraat, brisantbommen	
1940-10-09	Javakada, loods E en loods Celebes, bominslag	
1940-10-09	Werkspoor, bom in de montagehal	
1940-10-09	Vondelpark, vijf brisantbommen en zes granaatkartetsen	
1940-10-10	Stoomschip Eems, brandbom overboord gegooid	
1940-10-10	Legmeerstraat 67-69	
1940-10-10	Hoofddorpplein	
1940-10-11	Hoofddorpplein, bom in de weg, ruiten stuk	
1940-10-11	Stolwijkstraat 22, huis ingestort	
1940-10-11	Sloterkade 136, zandschuit gezonken	
	Piet Gijzenbrugstraat 17, bom door het dak	
1940-10-16	Sumatrakade, zes brandbommen	
1940-10-16	Sumatrakade, pakhuis, brandbom	
1940-11-01	Wilhelmina-Gasthuis	
1941-03-07	Johannes Verhulststraat 166 en Duffaystraat 7, ruiten stuk	
1941-04-12	Havengebied, Levantkade, 6 brisantbommen	
1941-04-15	Havengebied, brisantbommen	
1941-07-08	Westelijke Merwededijk, brisantbom in een zandschuit	
1941-07-08	Merwededijk bij zwembad, brisantbom	
1941-07-09	Zwembad "Nieuwe Diep", brisantbom	
1941-07-10	Jacob Obrechtstraat, granaat op tennisbaan bij Israëlitisch ziekenhuis	
1941-07-13	Sumatrakade, Celebes Madurapakhuis	
1941-07-14	Sumatrakade, bom in loods Madura	
1941-10-17	Borneokade, naast loods Q, brisantbom	
1943-01-29	Middenweg 131, één brisantbom	
1943-02-04	Valeriusstraat 101, granaatscherf	
1943-04-08	IJdijk 12, brandbommen	
1943-04-08	Westelijke Merwede kanaaldijk, brandbommen op brug en sluis	
1943-07-03	Cruquiusweg 142, ruiten van fabriek vernield	
1943-07-03	Cruquiusweg, abattoir	
1944-09-06	Diemen, trein met nationaal-socialistische vluchtelingen beschoten	
1944-11-27	Diemen, trein beschoten	

Bron: Stadsarchief Amsterdam.

Noot: Sommige (nachtelijke) gebeurtenissen worden dubbel gemeld op twee achtereenvolgende dagen

2.4.1 Uittreksels luchtbeschermingsrapporten

De Luchtbeschermingsdienst van de gemeente Amsterdam vormde een uitgebreide organisatie, die informatie van gebeurtenissen op het grondgebied verzamelde, samenvatte en doorspeelde aan de autoriteiten binnen en buiten de gemeente.

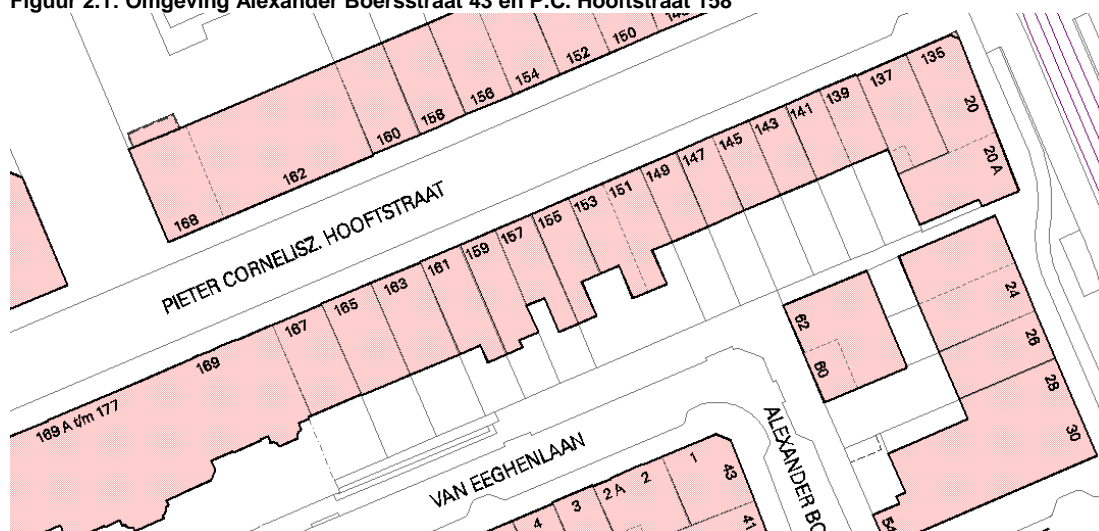
De LBD maakte aanvankelijk een dagrapport "van den Commandopost van den Gemeentelijken Luchtbeschermingsdienst". In het dagrapport van 7 op 8 oktober 1940 wordt melding gemaakt van: 0.15 uur Tweede bomaanval.

Vondelpark bij Rosarium 2 brisantbommen geëxplodeerd;
Hoofdbuis gasleiding getroffen.

Brandbommen in Vossiusstraat, v.Baerlestraat, P.C. Hoof-
Straat, Alex.Boersstraat, van Eeghenlaan en Overtoom.

Middelbranden Alex.Boersstraat 43 en P.C. Hoofstraat 158.
Drie kleine branden.

Figuur 2.1: Omgeving Alexander Boersstraat 43 en P.C. Hoofstraat 158

Bron: intranet.atlas.amsterdam.nl

Vanaf 25 oktober 1940 werd wekelijks een uittreksel getypt van de meest relevante gebeurtenissen op het gebied van luchtgevaar, vliegtuigen, afgeworpen bommen en luchtafweergranaten.

De uittreksels zijn gebaseerd op de zogenaamde 'mutaties' in de handgeschreven rapportenboeken. De selectie werd gemaakt door het hoofd van de Luchtbeschermingsdienst, J. Verschoor.

2.4.2 Rapporten van de Uitkijkdienst

Vanaf 25 oktober 1940 werden de relevante gebeurtenissen op het gebied van de luchtoorlog en – bescherming vastgelegd in de Rapportenboeken van de Uitkijkdienst van de Luchtbeschermingsdienst.

De zeven boeken bevatten in totaal circa 2.500 handgeschreven pagina's met waarnemingen van de uitkijkposten (Markthallen, Scheepvaarthuis, Wolkenkrabber en soms Westertoren), inclusief de richtingen die volgens een kloksysteem in minuten van 0 tot 60 werden aangeduid.

Op het hoofdkantoor van de Luchtbeschermingsdienst kon men de locatie van bijvoorbeeld een bominslag bepalen door het laten snijden van de twee of drie lijnen volgens de door de uitkijkposten opgegeven richtingen.

In een dergelijk geval werd een medewerker van de LBD op pad gestuurd om ter plekke poolhoogte te nemen. In geval van schade werden dan hulpdiensten ingeschakeld, zoals de Opruimingsdienst of de Sloop- en Studienst.

Na de ramp "Van Bossestraat en omgeving" op 3 mei 1943 groef de Opruimingsdienst drie blindgangers vrij. En op 17 mei 1943 versleepte de Opruimingsdienst 17 niet ontplofte tijdbommen naar een plaats waar ze door Duitse militairen tot ontploffing konden worden gebracht.

Ook na de drie bombardementen op Noord heeft de Opruimingsdienst gezocht naar blindgangers. "Eén exemplaar kon worden ontgraven en verwijderd; het zoeken naar de andere is stopgezet, daar deze op een zoodanige diepte bleek te liggen, dat ze als ongevaarlijk kunnen worden beschouwd" (Jaarverslag 1943).

Om een idee te geven van de grootte van de Opruimingsdienst: "Op 1 Januari 1943 bedroeg de personeelssterkte van de vaste kern 1 administrateur, 4 opzichters, 12 commandanten en 119 manschappen" (Jaarverslag 1943)

De leesbaarheid van de mutaties verschilt per dienstdoende luchtwachter op het hoofdkantoor van de LBD, die daar de waarnemingen noteerde. De in hoofdstuk 3 gepresenteerde passages (in transcriptie) uit de Rapportenboeken bevatten enkele (onleesbare) lacunes, die dan door rechte haken zijn gemarkeerd.

De Rapportenboeken bevatten voorts informatie over aangetroffen blindgangers. De verbindingsofficier jonkheer A.B.C. van Bose vervulde in deze een centrale rol. Hij wees onder andere de inslaglocaties aan en stuurde de Sprengkommando's aan (meestal Duits, soms Nederlands) die de bommen ruimden.

De meest relevante gegevens zijn dus te vinden in de (handgeschreven) rapportenboeken. Het Ingenieursbureau heeft van de periodes met bomaanvallen transcripties gemaakt van handgeschreven 'mutaties'.

Het archief van de Luchtbeschermingsdienst bevat onderstaande inventarissen.

Tabel 2.6: Archief van de Luchtbeschermingsdienst (toegangsnummer 5227).

inv	Stuk	Jaar en periode
129	Kaart van Amsterdam met gevaar aantrekkende objecten	1938
954	Opruimingsdienst jaarverslag 1943	1943
960	Rapportenboek van de uitkijkdienst	25-10-1940-14-07-1941
961	Rapportenboek van de uitkijkdienst	14-07-1941-22-07-1942
962	Rapportenboek van de uitkijkdienst	22-07-1942-27-02-1943
963	Rapportenboek van de uitkijkdienst	27-02-1943-17-06-1943
964	Rapportenboek van de uitkijkdienst	17-06-1943-30-12-1943
965	Rapportenboek van de uitkijkdienst	30-12-1943-04-11-1944
966	Rapportenboek van de uitkijkdienst	04-11-1944-27-05-1945
1088	Neergekomen projectielen in de nacht van 12/13 augustus	1940
1091	Lijstje met data en plaatsen waar in 1940 bommen zijn ingeslagen	1940

Bron: Stadsarchief Amsterdam.

Noot: 5227/1086-1095 stukken bomaanvallen 1940-43

In de rapportenboeken worden enkele geruimde blindgangers genoemd, die op toenmalige zandvlaktes buiten de stad zoals bij het Stadionplein, tot ontploffing werden gebracht.

2.4.3 Neergekomen projectielen in 1940

Bestanddeel of inventarisnummer 1091 van toegangsnummer 5227 (tabel 2.7) bevat een handgeschreven lijstje met neergekomen bommen.

Tabel 2.7: Lijstje met data en plaatsen waar in 1940 bommen zijn ingeslagen.

Nr	Datum	Plaats
1	11 Mei	Blauwburgwal
2		Singelgracht
3	12/13 Aug	Oost (Ambonstr) / West (Paramaribopl)
4	29/30/9	Rechtboomsloot / O Entrepotdok / Spaarnd. dijk
5	1/2/10	Tuindorp Oostzaan
6	7/8/10	Buiksl meerdijk
7	9/10	Mij Nederland / K.N.S.M.
8	10/11/10	Tuindorp Oostzaan
9	12/10	Oosterdokskade / PH Kade
10	12/10	BU v Tellegenstr. / J Lievensstraat
11	27/10	Zorgvlied
12	1/11	Wilh. Gasthuis
13	19/20/12	Chr de Wetstr.

Bron: Stadsarchief Amsterdam 5227/1091.

Noot: Spelling van handgeschreven memo aangehouden.

Het projectiel dat in december 1940 insloeg in de Christiaan de Wetstraat was een luchtafweergranaat

2.4.4 Overige archieven in SAA: schade

De schadegevallen zijn te vinden in 5370/274. De inventaris bevat een naoorlogs overzicht van het tijdstip (maand en jaar) van de beschadiging, het beschadigde object (met oorzaak: bominslag of gesloopt), bedrag en dergelijke.

In onderstaande tabel zijn de schadegevallen vermeld die aan bominslagen toegeschreven worden

Tabel 2.8: Schadegevallen ten gevolge van bominslagen

Maand jaar	Gebeurtenis: straat	nr	bedrag
Juni 1940	Bominslag Amsteldijk 199	199	3.160,-
	Bominslag Ouderkerkerdijk	30-35-40-41-42	
	Bominslag Const. Huijgenstraat	62-64-66	2.300,-
Oct. 1940	Bominslag: Binnenkant	39	320,-
Dec 1940	Bominslag Koenenkade	36	

Maand jaar	Gebeurtenis: straat	nr	bedrag
Dec. 1940	Explosie Amstelveenseweg 619	619	2999,31
Aug 1941	Bominslag Brughuisje Amstelkade	147A, 148A	170,-
Aug 1941	Botenhuis N. Amstelkanaal lyceum explosie		1656,93
Dec 1942	Bominslag Molenweg, boerderij Tinehoeve en Kanaalweg 102		
April 1943	Vliegtuig [crash] Singel 451- 453		3.000,-
	Neergest. Vliegtuig: Schade De Munt		205,- of 400,--
Juli 1943	Bominslag: Hagedoornplein X A	I A	12.000
	Meidoornplein: door bominslag beschadigd	3a	
Juli 1943	Bominslag: Papaverweg	12	
Nov. 1943	Bominslag Kl. Noorddijk 21/23 [vernield]	21/23	
	40 [beschadigd]	40	450,-
	Bomschade: Groeneweg	30	1.400,-
	Bomschade: Velsersweg	?340?	40,-
	Bominslag loods gemeaal Koenenkade	40	
	Explosieschade: Buiksloterdijk	415	220,-
Nov. 1944	Bominslag Groot.. ? Katteburgerstraat?		

Bron: Stadsarchief Amsterdam 5370/274.

Noot: geel gemarkeerd uit andere kostenraming

Als rechtstreeks gevolg van de oorlog wordt ook genoemd: het “exploideeren van landmijnen nabij den duiker in de Ringvaart van den Sloterdijkermeerpolder [.....] persleidingen ernstig beschadigd”.

2.4.5 Archief Dienst der Publieke Werken / Ingenieursbureau

IBA beschikt over onder andere een kaart van Amsterdam 1:10.000 (druk 1941). Op de kaart zijn na de oorlog Duitse objecten ingetekend.

De Dienst der Publieke Werken heeft een tweede kaart gemaakt met te slopen Duitse objecten. De kaart is te vinden in het Stadsarchief Amsterdam onder archief-/inventarisnummer 5180/10730.

Daarnaast beschikt het Ingenieursbureau over een kaart van de voormalige Dienst Openbare Werken uit 1988, waarop de locaties van blindgangers zijn vermeld. De kaart heeft alleen betrekking op de gemeente Amsterdam.

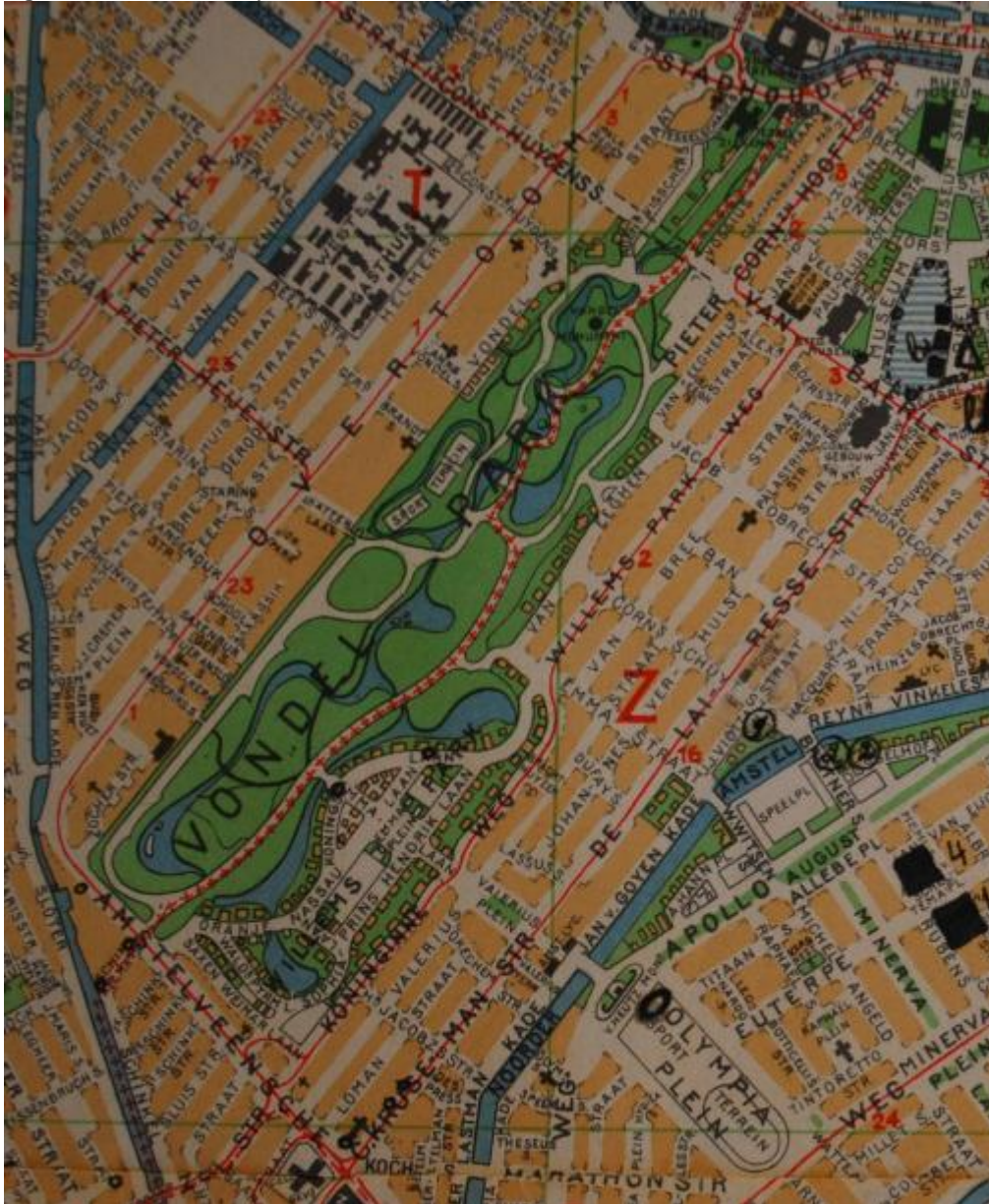
Ter plaatse van de onderzoekslocatie zijn geen blindgangers vermeld (ook niet op het perceel Amstelveenseweg 81, dat later aan de orde komt).

2.4.6 Collectie kaarten van geheel Amsterdam: verzetskaart

In een recente publicatie van Abrahamse et al. (2012) is een detail van een Cito-kaart opgenomen, waarop het Nederlandse verzet prikkeldraadversperringen, veldstellingen en dergelijke heeft ingetekend. De kaart is ook opgenomen in de herdruk uit 2013 van Hameleers 2002.

Volgens E. Heijselaar (2013) van het Stadsarchief Amsterdam is de kaart gearchiveerd onder het toegangsnummer 10035 (Collectie Stadsarchief Amsterdam: kaarten van geheel Amsterdam) en inventarisnummer 403.

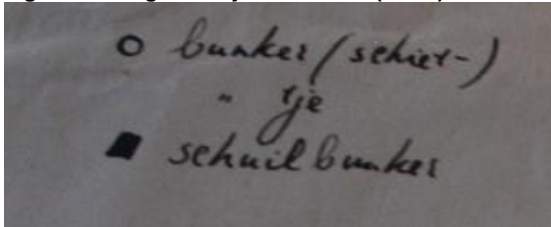
Figuur 2.2: Verzetskaart (detail met bunkers)

Bron: SAA archief/inventaris 10035/403

Bij de kaart hoort een legenda, waarin onder andere symbolen voor bunkers in opgenomen.

Figuur 2.3: Legenda bij verzetskaart (detail).

Bron: SAA 10035/403

Van de in de legenda genoemde bunkers(schiet-) en bunkertje zijn op de Cito-kaart twee exemplaren vermeld binnen het onderzoeksgebied, namelijk langs de Koningslaan.

2.4.7 Beeldbank

Het Stadsarchief Amsterdam heeft veel etsen, foto's, tekeningen en dergelijke gedigitaliseerd. Er zijn enkele foto's van de Amstelveenseweg tijdens de Tweede Wereldoorlog genomen.

Uit de boven aangehaalde literatuur is bekend is dat zich een Duitse bunker bevond op de hoek van de Amstelveenseweg en de Krusemanstraat. De bunker is opgeblazen op 9, 10 of 11 april (Stigter 2005, p. 200).

Op de Beeldbank zijn foto's ondergebracht van die opgeblazen bunkers. De restanten van de bunkers zijn gefotografeerd door Charles Breijer. De brokstukken liggen voor de kerk op het trottoir langs de Amstelveenseweg.

Van Breijer zijn ook foto's van andere bunkers bekend, onder andere op de Schinkelkade in december 1944.

2.4.8 Persberichten in SAA en KB

Het SAA beschikt over een collectie krantenknipsels die uitsluitend betrekking heeft op explosieven. Het gaat vooral om granaten en bommen die (toevallig) zijn aangetroffen. Ook worden er enkele ruiminggen genoemd.

Tabel 2.9: Persberichten (toegangsnummer 30486).

inv	Periode
674	1980 t/m 1984
675	1985 t/m 1989
676	1990 t/m 1994

Bron: Stadsarchief Amsterdam.

In de collectie krantenartikelen vanaf 1980 zijn geen persberichten over het onderzoeksgebied aangetroffen.

Naast de collectie in het Stadsarchief Amsterdam zijn de kranten van de Koninklijke Bibliotheek geraadpleegd. In de volgende kranten werden berichten over bommen ter hoogte van de Amstelveenseweg en het Vondelpark aangetroffen.

Het Volk, 14 augustus 1940, bommen en blindgangers
Het Volk, 15 oktober 1940, Tramlijnen omgelegd i.v.m. blindganger
Het Vrije Volk, 21 mei 1960: Zelfgemaakte bom

Het Volk berichtte op 14 augustus onder andere over “Bovendien werden bij het perceel Jacob van Lennepkade 86 en bij de openbare schuilplaats in het Vondelpark, hoek Amstelveenseweg twee niet ontplofte explosieve bommen ontdekt.”

Twee maanden later moesten de trams vanaf de Overtoom noodgedwongen stoppen bij een tijdelijke eindhalte bij de Zocherstraat in verband met de “aanwezigheid van een ontplofte bom op de Amstelveenseweg” (Het Volk 15 oktober 1940).

In 1960 ontplofte een zelfgemaakte bom in een woning aan de Amstelveenseweg (Het Vrije Volk 21 mei 1960).

In het Nieuw Israelitisch Weekblad van 29 maart 1991 staat een advertentie van Auto Veenema Zuid op Amstelveenseweg 288-292. Het bedrijf beschikt over een spuiterij.

2.4.9 Archief voormalig stadsdeel Osdorp

Hoewel strikt genomen de archieven van stadsdelen niet onder het Stadsarchief Amsterdam vallen, is een interessant document uit het voormalige stadsdeel Osdorp toch onder paragraaf 2.4 ondergebracht.

Het document kan de lacune in de Rapportenboeken tussen 10 mei en 25 oktober 1940 deels opvangen.

Het document heeft de titel “Hoofdstuk VI Het begint te druppelen”. De eerste woorden zijn: “Aanvankelijk leek het of er voor de luchtbescherming weinig te doen zou zijn, doch al spoedig viel er zoo hier en daar een bom. De schade was gering. Hieronder wat er in Juni en Juli 1940 gebeurde.” Kennelijk vormden de alinea's de aanzet tot een hoofdstuk over de explosieve gebeurtenissen in 1940.

Tabel 2.10 : Gebeurtenissen in juni en juli 1940.

maand	Gebeurtenis
juni	Glasschade. Te 2.15 uur voormiddag werd geheel Zuid opgeschrikt door een zwaren slag, welke later bleek te zijn veroorzaakt door een vliegtuigbom. De explosie had plaats gehad in het water van den Amstel nabij het Pontveer naar de Zuidergasfabriek. Persoonlijke ongevallen deden zich niet voor en de schade beperkte zich tot gebroken ruiten en vernielingen aan perceel Amsteldijk 199.
juni	Een bom in de Haarlemmermeerpolder bij de Hoofdvaart ontploft, doch geen schade.
Juni	Een bom op het vliegveld bij de Scheepsbouw (Noord) ontploft. Geen schade.

maand	Gebeurtenis
Juni	Een vrij groot aantal brandbommen werd op Amsterdam-Noord afgeworpen. Een aan den Watergangscheweg staand perceel werd getroffen, waardoor een begin van brand ontstond. In het Tuindorp Nieuwendam werden 3 perceelen getroffen; daar de bommen niet ontbrandden, was de schade niet groot, de overige projectielen vielen op den openbaren weg en in het veld. 5 brisantbommen werden nabij Zunderdorp afgeworpen, zij veroorzaakten geen schade.
Juli	1 brisantbom in het weiland "Overbrakerpolder, ontploft. 4 brisantbommen in Sloten, n.l. 1 in den polder en 3 achter de Roomsche Katholieke kerk, allen ontploft; geen schade.
Juli	3 brisantbommen in een weiland bij de Kalfjeslaan ontploft en geen schade.
Juli	Te 0.30 uur v.m. viel één brisantbom in de Singelgracht bij Nassaukade 313-318; van deze 5 perceelen waren de ruiten der tweede en derde etage vernield.

Bron: Anonymus: Hoofdstuk VI "Het begint te druppelen."

Noot: Data bij maanden weggevalen op kopie [uit archief stadsdeel Osdorp].

2.4.10 Lijst projectielen 12/13 augustus 1940

Een tweede vermeldenswaardige lijst is een getypt overzicht van gebeurtenissen in de nacht van 12 op 13 augustus 1940 in Amsterdam. De lijst is omgezet in tabel 2.9.

Tabel 2.11: Projectielen in de nacht van 12 op 13 augustus 1940.

Adres	Neergekomen projectiel
Kometensingel 395	Bom in sloot ruiten 387 tot 395 stuk
Paramariboplein 22	Bom door drie etages niet ontploft
Kostverlorenkade	Bom in water, 6 M. walschoeing stuk .kleine scheuren in huizen
Kinkertstraat 43	Bom door dak en 3 etages, ligt in winkel niet ontploft
Jac. Van Lennepkade 86	<i>Brandbom</i> niet ontploft tusschen vloer en plafond
Oostzaan	5 bommen waarvan 1 niet ontploft. Alle in open terrein
Baarsjesweg 289	Bom inslag. Ruiten en biervaten stuk. <i>Bom niet ontploft</i>
Arubastraat	3 brandbommen)
Curacaostr. 57	1 brandbom (later nog 28 gaten gevonden van
Hoofdweg 38	1 brandbom) brandbommen in het trottoir
C. Huijgensstra. 52)	3 brandbommen
J. v. Lennepkade (	
Dacostakade 201	1 brandbom 1 persoon gedood
Vondelpark bij P.C. Hoofstr.	1 brandbom
J.v.Lennepkade 86	1 brandbom
Oostzaan	28 brandbommen in open terrein tusschen Kometensingel en Noordzeekanaal

Bron: EOCKL-archief in Culemborg (bezoekt 13 januari 2011).

Noot: spelling van document aangehouden; handgeschreven toevoegingen zijn gecursiveerd.

De lijst moet, gezien de details, opgesteld zijn door de Luchtbeschermingsdienst, maar bevond zich niet in het Stadsarchief Amsterdam. Het document is aangetroffen in een dossier van het EOCKL tijdens archiefonderzoek voor een project elders in de gemeente Amsterdam.

In tweede instantie is in de inventaris van de Luchtbeschermingsdienst een verwijzing naar de gepresenteerde lijst aangetroffen: 5227/1086-1095 stukken bomaanvallen 1940-43. 5227/1088 heeft betrekking op de gebeurtenissen in de nacht van 12/13 augustus 1940.

2.5 NIMH

Het Nederlands Instituut voor Militaire Historie heeft onder andere de “collectie 575”, die kaarten van het Nederlandse verzet bevat. Op die kaarten werd de situatie van bunkers, mitrailleurstellingen, tankgrachten, inundaties en dergelijke vastgelegd.

In het NIMH zijn ook verslagen van militaire ondervragingen van “Engelandvaarders” gearchiveerd.

Tabel 2.12: NIMH collectie 575

inv	Nr.	serie	datum	omschrijving	Relevant
64			Na 1945	Vordere Wasserstellung	-
213	A-204	molen	14-04-1944	Inundatie ten westen van Weesp	+
466			10-03-1945	Vestiging/troepensterkte Amsterdam	+
478			22-09-1944	Kaartjes I t/m IVd	+
	352 I-IV	kroon	30-03-1945	Vesting Amsterdam	+

Bron: Brama 2006 (Inventaris van de collectie 575).

Op de verzetskaart “Vesting Amsterdam” is de Amstelveenseweg als doorgaande militaire weg ingetekend.

De “collectie 575” bevat onder inventarisnummer 478 diverse kaartjes met verdedigingswerken. Er zijn geen gekarteerd verdedigingswerken op de onderzoekslocatie aangetroffen.

Volgens een ‘Engelandvaarder’ was op een verlaten spoor bij het Weesperpoortstation luchtafweer opgesteld op wagons (NIMH 575/488).

Dergelijke mobiele FLAK-opstellingen bevonden zich ook op de emplacementen Havenstraat en Plantage Doklaan. Alleen van de Plantage Doklaan (en het aangrenzende Artis) is bekend dat er een bombardement heeft plaats gevonden.

2.6 NIOD-Instituut

Het inmiddels zo geheten NIOD-instituut voor oorlogs-, holocaust- en genocidestudies beschikt onder andere over foto's, monografieën en algemene werken met betrekking tot de Tweede Wereldoorlog.

Voorts bevat het archief verslagen van verzetsgroepen, zoals de Groep Albrecht.

De foto's van het NIOD-instituut kunnen worden geraadpleegd op de website, waar ook de werken van L. de Jong te vinden zijn.

2.6.1 Archief 77 / inventarisnummer 1128

Het archief 77 *Generalkommissariat für das Sicherheitswesen Höhere SS- und Polizeiführer* inv. 1328 bevat gebeurtenissen met betrekking tot bommen en blindgangers. Ze zijn beschreven in Dagberichten van de Befehlshaber der Ordnungspolizei Den Haag betreffende vijandelijke luchtaanvallen, 1940-1941. 1 band. Hieronder volgt een selectie voor Amsterdam.

Tabel 2.13: NIOD archief 77 inventaris 1328

Biz.	Nr.	datum	Uhr	Gebeurtenis
1	5	31-8-40	22	in Amsterdam, 1 Bombe afgeworfen bei Oranje Schleuse. 3 Leichtverletzte. Geringer Schaden an Fensterscheiben
23	16	2-10-40	2.15	Amsterdam-Nord, 1 Spreng- und 2 Brandbomben auf Gartendorf Oostzaan. Keine Verluste. Bomben fielen auf Wiese
28	10	6-10-40		In Amsterdam, am Spaarndammerdijk 442, 1 Blindgaenger und etwa 10 Brandbomben gefunden. Wann afgeworfen unbekannt.
30	9	7-10-40	22.55	Sprengbomben auf Buikslotermeerdijk und Urkstraat ..... 2 Sprengbomben auf Schuppen in Naeh Fokkerfabrik, Schuppen eingestuerzt ....
		8-10-40	0.15	Brandbomben in Vossiusstraat, Van Baerlestraat, P.C.Hoofstraat, Alexander Boersstraat, van Eeghenlaan und Overtoom. Keine Verluste. 3 Kleine Brande, inzwischen geloescht. Alle Dienste wurden eingesetzt. An verschiedenen Stellen liegen noch Blindgaenger.
31	21	11-10-40		In Amsterdam: Sloterkade, Legmeerstraat, Piet Gijzenbrugstraat 17 (Blindganger), Stolwijkstraat, Hoofddorplein, Maanstraat, Hamerstraat, Adelaarsweg, Putterstraat, Planetenplein, Orionplantsoen, Meteorenweg, Vegastraat. In dieser Gegend 3 Blindganger
33	1	9.10.40	22.55	In Amsterdam, auf Gelaende der Schifffahrt Ges."Nederland", 3 Sprengbomben auf Lager "Celebes", Grosser Sachschaden. Brand geloescht. Lager E (Strohlager) ausgebrannt. 1 Brandbombe auf Lager K. Brand schnell geloescht. 1 Brandbombe auf Dampfer "Eem", Bombe ueber Bord geworfen. 1 Bombensplitter durch Dach eines Gebaeudes der Werkspoor geschlagen. Keine Verluste.
36	21	11.10.40	1	In Amsterdam: Sloterkade, Legmeerstraat, Piet Gijzenbrugstraat 17 (Blindganger), Stolwijkstraat, Hoofddorplein
			4.30	Bombeneinschlag Maanstraat 27. Haus eingestuerzt. 7 Tote, davon 4 von der Hilfsfeuerwehr und 1 L.H. Blockleiter.
			5.05	3 Brandbomben auf Hamerstraat 10, Brand schnell geloescht Adelaarsweg 79, Putterstraat 13, Planetenplein, Orionplantsoen, Meteorenweg, Vegastraat. In dieser Gegend 3 Blindgaenger. Insgesamt bisher 11 Tote und 30 Verletzte.
38	7	12.10.40	21.20	in Amsterdam Bombeneinschlag in Jan Lievenstraat, Borssenburgerplein, Burgemeester Tellegenplein und Cornelis Springerstraat. Am Nordholland-Kanal, 4 Sprengbomben afgeworfen
58	1	1.11.40		Um 20.00 Uhr, in Amsterdam, 3 Sprengbomben auf Wilhelmina Krankenhaus. 2 Baracken eingesturzt, 1 beschadigt, 19 Tote, 20 Schwer- und 13 Leichtverletzte. Ferner 2 Sprengbomben, davon 1 Blindganger, auf Ecke 1. Constantijn Huijgenstraat – 3. Helmerstraat. 5 Tote, 8 schwer- und 25 Leichtverletzte. Grosser Glasschaden an Wohnhauser
64	5	8.11.40	23.37	In Amsterdam, 1 Sprengbombe hinter Wohnhaus Spaarnwouderweg 127 eingeschlagen. Keine Verluste. Einige Wohnhaeuser beschaedigt, elektr.Leitung zerstoert.
65	10			Betrifft Meldung von 9.11., Ziffer 5: In Amsterdam ausserdem 1 Blindgaenger gefunden.

Blz.	Nr.	datum	Uhr	Gebeurtenis
				Ferner hinter Durgerdam 257, auf Wiese, 4 Sprengbomben explodiert. Kein Schaden
66	13	11.11.40	16.15	In Amsterdam, 1 deutsches Schulflugzeug auf Westerscheldeplein notgelandet. 1 Insasse leicht verletzt. Deutsche Wehrmacht zur Stelle.
76	6	18.11.40		In Amsterdam, 1 Sprengbombe suedlich Eisenbahnstreckcke Amsterdam-Zaandam auf Ackerland, nicht explodiert.
180				Amsterdam Kinkerstraat Splitter von Flakgeschossen leicht verletzt

Bron: NIOD: 77/1328 Genaralkommissariat für das Sicherheitswesen Höhere SS- und Polizeiführer

In het overzicht is een echo te bespeuren van de meldingen in de (Uittrekels van) Rapportenboeken van de Luchtbeschermingsdienst. De overeenkomst is niet verwonderlijk. Het hoofd van de Amsterdamse Luchtbeschermingsdienst J. Verschoor stelde na afloop van de dag de Duitse autoriteiten op de hoogte van belangrijke gebeurtenissen.

2.6.2 Kaart bominslagen

Na een tip van de militaire historicus P. Grimm is in het toenmalige NIOD een kaart aangetroffen, waarop onder andere de locaties van neergekomen brisantbommen zijn gemarkeerd.

De kaart omvat het grootste deel van de gemeente Amsterdam. De bominslagen zijn bijgehouden tot 17 juli 1943 volgens onze analyse.

In het onderzoeksgebied zijn brisantbommen gemarkeerd ter plaatse van het Vondelpark (en een serie tussen de Amstelveenseweg en de Westlandgracht). Daarnaast zijn brandbommen neergekomen bij de oostzijde van het Vondelpark, waar ook de inslag van een granaatscherf is gemarkeerd.

Figuur 2.4: Inslagen brand- en brisantbommen en granaatscherven.

Bron: NIOD-instituut.

2.6.3 Bombardementen in Nederland en slachtoffers

Onder nummer 249-0116A is een lijst van slachtoffers van bombardementen in Nederland gearcheveerd. De plaatsnaam Amsterdam is onderstreept in de lijst.

Tabel 2.14: Bombardementen op Amsterdam met aantallen slachtoffers.

datum	Aantal	plaats
9-7 1940	2	Amsterdam
13-8	1	Amsterdam
29-9	7	Amsterdam
7-10	9	Amsterdam
11-10	14	Amsterdam
1-11	24	Amsterdam
8-11	2	Amsterdam
15-8-1941	2	Amsterdam
8-3-1942	1	Amsterdam
29-8	2	Amsterdam
22-10	8	Amsterdam
13-12	5	Amsterdam (Badhoevedorp)
9-4	2	Amsterdam
27-4	5 (?)	Amsterdam (Carlton)
3-5	3 (?)	Amsterdam (vBossestraat)
17-7	158 (off.)	Amsterdam (Noord)
25-7	4 (off. L.B.D.)	Amsterdam (Noord)
26-7	17 (,, ,)	Amsterdam (Noord)
3-11	±40	Amsterdam Schiphol
13-12	1	Amsterdam 1 meisje door granaatscherf gedood
22-3-1944	7	Amsterdam (vl. Door jagers neergeschoten. Terechtgekomen Westzaanstr.)
22-4-1944	2	Amsterdam. Mitrailleur aanval op trein nabij M.P.
26-11-1944	40	Amsterdam (Euterpestraat)

Bron: NIOD-instituut. 249-0116A, a20

2.6.4 Groep Albrecht

Observaties van de verzetsgroep Albrecht werden vastgelegd in verslagen en op kaarten.

Tabel 2.15: Rapporten, berichten, kaarten en schetsen van de groep Albrecht 1943-1945.

inv	Nr.	omschrijving
190a	56	Amsterdam, sept. 1944-april 1945
	125	Portefeuille, bevattende door de groep Albrecht verzamelde of vervaardigde kaarten en plattegronden van diverse, niet nader geordende steden en dorpen in Nederland, z.d.

Bron: NIOD-instituut.

In het NIOD-archief is een Cito-kaart aangetroffen van Amsterdam. De kaart bevat meer informatie dan de in het Stadsarchief gearcheveerde kaart. Er zijn diverse panden op gemarkeerd die genummerd zijn. Helaas is in de archiefmap geen verklarende lijst gevonden.

Figuur 2.5: Verzetskaart uit het NIOD-archief.

Bron: NIOD 190a/125

Langs de noordwestzijde van het Vondelpark is een langwerpige deel van het park gearceerd. Verder zijn in aanvulling op de Cito-kaart in het Stadsarchief meer panden gemarkeerd: onder andere het Paviljoen. Het gearceerde gebied wordt geïnterpreteerd als een Duits verdedigingscomplex. Elders in de stad zijn ook dergelijke bekende complexen gearceerd op de in het NIOD-instituut aangetroffen Cito-kaart. Tot die bekende complexen behoren: Klaprozenweg, Kruislaan en Nieuwendam.

2.7 EOCKL

2.7.1 Acties

Het voormalige Explosieven Opruimingscommando Koninklijke Landmacht (nu onderdeel van de EODD) heeft een overzicht ter beschikking gesteld van acties die in de gemeente Amsterdam zijn uitgevoerd tussen 1971 en 2007 (Meijers 2007). Het overzicht is sindsdien aangevuld (Drongelen 2010 & 2011).

In de EOCKL-overzichten (Excel-bestanden) zijn met diverse zoekopdrachten (de commando's maakten veel spellingsfouten) alle straten op en nabij het onderzoeksgebied nagegaan.

In onderstaande tabel is het resultaat van die zoekactie vermeld. De aard van het aangetroffen explosief kon in enkele gevallen ook vermeld worden dankzij informatie uit onderzoek door derden en door het inzien van twee dossiers (19863427 en 19903209).

Op 23 november 1990 en in 2000 kwam het EOCKL in actie op de 'vindplaats' Havenstraat. Het ging toen om een IED (improvised explosive device) volgens het semi-statische archief in Rijswijk.

Bij de actie van 22 december 2000 staat op het werkopdrachtformulier van de EOCKL genoteerd:
"Opkoper 2 e hands spullen, benzinstation"
"1 Granaat van ca. 50 x 10 cm 2 x geleideband verschoten"

Tabel 2.16: Locaties acties EOCKL

Locatie	jaar	WO_NR	Cat	explosief
Afroditestraat	--	-----		
Amstelveenseweg Langs]	1986	19863427		SC 50-bom
Baarsstraat	--	-----		
Havenstraat	1990	19903209		IED
Havenstraat	2000	20002387		Opkoper 2 ^e hand spullen, benzinstation. 1 Granaat van ca 50 x 10 cm2 x geleideband verschoten
Karperweg	--	-----		
Kochstraat, Bernard	--	-----		
Haarlemmermeerstation	--	-----		
Koninginneweg 18	1997	19970281	D	
Koninginneweg 247	1984	19842697	A	
Koningslaan 35		19870501		
Koningslaan 44 GB consul		19922186		

Locatie	jaar	WO_NR	Cat	explosief
Lastmankade	--			
Olympisch Stadion	1993	19831237	A	
Olympisch Stadion	1994	19941910	A	
Saxen-Weimarlaan 20	2002	20020432		
Schinkel	--	-----		
Sophialaan 4	1993	19930003		
Stadiongracht	--	-----		
Stadionplein	2006	20061856	A	
Stadionweg 280	1991	19912924	A	
Valeriusstraat	---	-----		
Vlietweg	---	-----		
Vondelpark	1994	19942605		
Vondelpark; theehuisje	2002	20020536		Diverse ptn .50 ??
Vondelstraat	1996	19962363		

Bron: Meijers 2007 en T&A Survey 2005 (Vondelpark)

Noot: Spelling EOCKL aangepast.

Voor de meest 'brisante' actie van het EOCKL ('langs de Amstelveenseweg') is het betreffende dossier ingezien bij het Semi-statisch archief in Rijswijk.

Desgewenst kunnen ook de overige dossiers die in de tabel genoemd worden ingezien worden in Rijswijk. In de praktijk worden bij acties hoofdzakelijk klein kaliber munitie en granaten aangetroffen (Drongelen 2009).

2.7.2 Actie in 1986

Op 19 maart 2013 zijn dossiers ingezien bij het Semi-statisch Archief in Rijswijk.

Het EOCKL kwam in 1986 in actie "langs de Amstelveenseweg" voor een Duitse SC 50-bom.

De locatie en het jaar komen overeen met een bericht in het Parool op 11 oktober 1986 over de ruiming van een vliegtuigbom. Een dag eerder was men er bij graafwerkzaamheden op gestuit.

In het meldings-, opdracht- en ruimrapport 863427 wordt als ligplaats explosieven "langs Amstelveenseweg" ingevuld.

Bedreigd gebied: autospuiterij.

Als getroffen/geadviseerde beschermende maatregelen: "wordt afgedekt, is bekend bij werknemers spuiterij."

Volgens het ruimrapport werd één explosief aangetroffen: SC Bom v. 50 kg. 2/OST (D).

De bom werd vernietigd ter plaatse van een "zandopslag a.d. Abcouderstraatweg t.o. AMC."

Op het Mijnopruimingsrapport (MORA) wordt politiebureau Van Leijenberglaan genoemd. Een spuiterij ten zuiden van de Ringspoorbaan is dus aannemelijk. Dit wordt bevestigd door een recent rapport van T&A; het EOCKL is in actie gekomen bij de toenmalige Saabgarage (nu ING-hoofdkantoor).

2.8 Luchtfoto's

In enkele secundaire bronnen zijn luchtfoto's van de locatie opgenomen (Berg et al. 2012). Een rapport van REASeuro (2007) bevat luchtfoto #4034 van 18 oktober 1944. De locatie is slechts gedeeltelijk zichtbaar door lichte bewolking.

Het Ingenieursbureau beschikt over luchtfoto #4025 van 24 december 1944. Ofschoon licht beschadigd, is het een gedetailleerde foto. Er zijn geen bomkraters of beschadigingen zichtbaar in het onderzoeksgebied.

Voor dit onderzoek heeft het Ingenieursbureau de meest recente luchtfoto van de onderzoekslocatie besteld en geïnterpreteerd.

Op de gedetailleerde luchtfoto #33386852 106G-4535_4470 van 26FEB45 zijn geen sporen van militaire activiteiten te zien ter plaatse van de locatie. De foto van 26 februari 1945 is bijgevoegd als bijlage 3.

Tabel 2.17: Luchtfoto's Kadaster en Wageningen.

Doos	Specificatie	Nr	Datum	Gebied	Opmerking
529	D-448_4041		20APR43	Amstelveenseweg – Boerenwetering	
	D-448_4043		20APR43	Amstelveenseweg - Bosbaan	
529	D-842	3061	6JUL43	Amstelveenseweg	
529	D-878	3047	26JUL43	Amstelveenseweg	
550	106G-2502	4216	27AUG44	Amstelveenseweg	Enigszins bewolkt
576	106G-4535	4470	26FEB45	Amstelveenseweg	

Bron: Dotka Data b.v. 2013.

2.9 The National Archives

Ofschoon het een optionele bron betreft volgens het WS CS OCE (tabel 1) is via derden ook informatie uit The National Archives in Londen ingewonnen.

De amateur historicus Hans Nauta heeft gegevens ter beschikking gesteld uit The Public Record Office (nu: The National Archives) in Londen. In zijn databestand met vluchtgegevens komen diverse aanvallen voor die betrekking hebben op de omgeving van het onderzoeksgebied.

In de nacht van 12/13 augustus 1940 kon de gezagvoerder van de Vickers Wellington P9278 van 9 Squadron RAF zijn doel in Duitsland niet vinden. De lading bestond uit vijf brisantbommen van 250 lb en zestig brandbommen van 4 lb. Als alternatief doel werd "Amsterdam (dokken)" gebombardeerd (Nauta in Meijers 2008). Volgens Nauta's overzicht gebeurde dat om 01.37 u (dus op 13 augustus 1940).

Acht minuten eerder vloog een Vickers Wellington boven Amsterdam-Noord met vier brisantbommen en zestig brandbommen.

Er viel toen onder andere een GP 250 lb bom op een perceel aan de Kinkerstraat (Meijers 2008), die in 1996 geruimd is. Waar de overige brand- en brisantbommen vielen is te vinden in Boer & Duparc (1948, p. 19).

De bommen die in de nacht van 11 oktober 1940 op de Amstelveenseweg, op het Hoofddorpplein en omgeving vielen, zijn aan de orde gekomen in rapportages van het Ingenieursbureau en Saricon in 2009.

De tweede aanval betreft 26 november 1944, toen op verzoek van het Nederlandse verzet het hoofdkwartier van de SD aan de Euterpestraat is aangevallen. Er werden vier squadrons ingezet.

Tabel 2.18: Kriegstagebuch 26-11-1944.

Tag Uhrzeit	Ort Wetter	Vorkommisse
1530		F.d. Mot meldet in der lage zur 1600 Uhr: Rege Jabotatigheit in Raume Amsterdam. Angriff von 10-12 Flugzeugen mit Bomben und Bordwaffen auf die Orangeschleuse. Leichte Schaden, keine Personenverluste. Die Flugzeuge wurden durch Boote der Wasserschutzpolizei abgewehrt.
1745	Amsterdam	Hafenkommandant meldet: 5 Bombenabwurfe aug Droogdok Mij. Keine Schden. Durch Bordwaffenbeschutz geringen Schaden.

Bron: KTB Admiral in den Niederlanden Blatt 238 (email van H. Nauta).

Berg (2009) heeft een aantal passages uit Britse Operation Record Books ter beschikking gesteld, waaruit het volgende afgeleid kan worden. Van de vier squadrons hebben de 263ste en 266ste het hoofdkwartier zelf aangevallen, terwijl de 193ste FLAK schepen en batterijen in de haven hebben aangevallen en de 257ste FLAK-stellingen aangevallen heeft op Schiphol (ten zuidwesten van Amsterdam).

Precieze informatie is te vinden in het Kriegstagebuch van de Admiral in den Niederlanden, waarin vermeld staat dat op de Droogdok Mij vijf bommen afgeworpen werden en schade ontstond door boordwapens van de Typhoons (tabel 8).

In het Rapportenboek van de Uitkijkdienst op die dag worden (naast het bombardement op het SD-hoofdkwartier) alleen bommen ter hoogte van de Oranjesluizen genoemd.

2.10 Bundes Militärarchiv Freiburg

Het Ingenieursbureau beschikt over diverse Duitse kaarten uit het Bundes Militärarchief in Freiburg. Op één van die kaarten zijn een "Hauptkamfplinie" en een "Aufklärungslinie" vermeld ter hoogte van respectievelijk de Ringspoorbaan en de huidige A9 (dus buiten de locatie).

Het Vondelpark bevindt zich tussen twee "Abschnittgrenze" met daartussen de teksten "Landeschutzen-B1L277" "Ortskdr" (met een vlag aan het Museumplein en "Luftwaffenlazarett" [geschreven tussen het Olympisch Stadion en het Beatrixpark).

Op een andere kaart zijn strategische bruggen gemarkeerd. Van de heer J. Maas (Studiegroep Luchtoorlog 1939-1945) zijn Duitse stafkaarten verkregen met inundaties, stellingen en Widerstandspunkte.

Op geen van de genoemde kaarten zijn aanduidingen vermeld ter plaatse van het onderzoeksgebied.

2.11 Bureau Registratie Verdedigingswerken

De Duitse objecten zijn na de Tweede Wereldoorlog geïnventariseerd en vastgelegd door het BRV. Op een kaart uit 1946 is ter hoogte van de Amstelveenseweg complex O ingetekend, waarbinnen diverse objecten vermeld zijn.

2.12 Getuigen n.a.v reconstructie Amstelveenseweg 2009

2.12.1 Oktober 2009

DIVV heeft tijdens de reconstructie van de Amstelveenseweg in 2009 de buurt periodiek geïnformeerd over de voortgang van de werkzaamheden. In de informatiekrant, die DIVV verspreidde in een oplage van 6.000 exemplaren, werd uitgelegd dat de werkzaamheden waren stopgezet na een melding van een buurtbewoner over een bom (de heer B. van Hameren).

Naar aanleiding hiervan meldden zich nog twee getuigen. De heer Praag beweerde dat hij dagelijks op straat rondzwierf in de oorlog. Mevrouw A. van Nolle was getuige van een bom die bijna op haar huis aan de Amstelveenseweg viel, maar 'gelukkig' op het Hoordorpplein neerkwam. Het Hoordorpplein kon gerelateerd worden aan een serie bominslagen in de nacht van 10/11 oktober 1940.

Waarschijnlijk na een uitzending op AT5 of RTVNH over (het detectieonderzoek naar) de 'Amstelveenseweg-bom' kwam nog een tweede melding in januari 2010. uit de burgerbevolking. De melder noemde aan een ex-buurtbewoner die nu in Melbourne (Australië) woonde.

De emigrant zou gewoond hebben in een pand aan de Sophialaan bij de Amstelveenseweg.

2.13 Internet

Op de onderstaande sites is informatie te vinden waarbij gerefereerd wordt aan de (omgeving van de) onderzoekslocatie:

- Beeldbank (Amsterdam)
- Koninklijke Bibliotheek

De bijschriften van de foto's op de Beeldbank bevatten aanvullende informatie.

De door Stigter gemelde buit van de Binnenlandse Strijdkrachten van de overval op de ARM remise Overtoom kan op die manier nader gespecificeerd worden.

De buit bestond uit motorfietsen en wapens, die opgeslagen werden in de GVB-remise in maart 1945 (onderschrift bij een foto op de Beeldbank).

2.14 Overige bronnen

2.14.1 Britse kaart met strategische doelen

Het War Office heeft in 1943 en 1944 kaarten gepubliceerd: Town and Port of Amsterdam. Op de kaarten zijn genummerde (nuts) bedrijven vermeld, die mogelijk strategische doelen waren. Op en nabij het onderzoeksgebied zijn twee locaties genummerd:

67 Tram Depot [de GVB-remise]

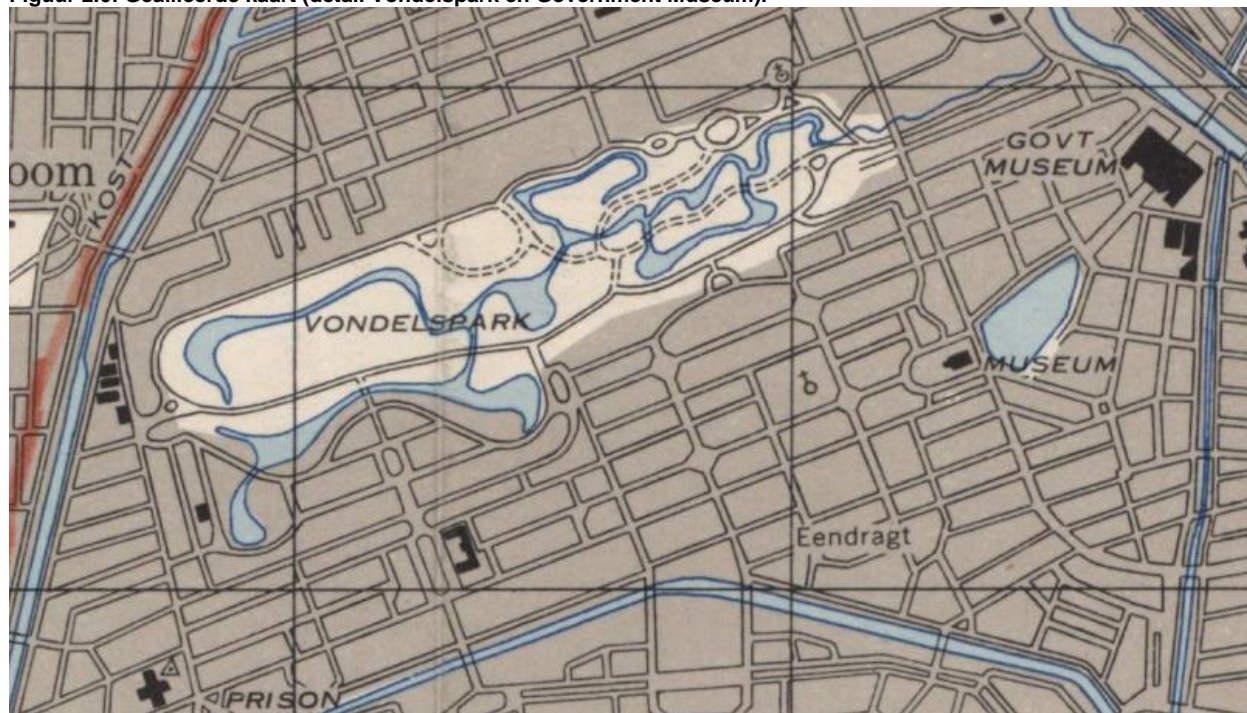
68 Transforma Electrical Engineering Works [aan het Noorder Amstelkanaal]

Het Haarlemmermeerstation is op de kaart aangeduid als "Station Willemspark", de tot 1933 gebezigde naam. Er zijn geen bomaanvallen op de drie genoemde bedrijven en station bekend.

2.14.2 Geallieerde kaart

Op basis van Nederlandse kaarten uit 1903-1916 en 1913, aangevuld met luchtfotoverkenningen uit 1942-1943 heeft de Army Map Service in de USA kaarten 1:25.000 geproduceerd.

Figuur 2.6: Geallieerde kaart (detail Vondelpark en Government Museum).

Bron: Dotka Data.

Op bovenstaand detail van een geallieerde kaart is het onderzoeksgebied en omgeving afgebeeld. Er zijn geen bijzonderheden op vermeld in de vorm van militaire objecten en dergelijke.

3 Tweede Wereldoorlog

De Tweede Wereldoorlog speelde zich voor Nederland in enge zin af tussen de Duitse inval op 10 mei 1940 en de Duitse capitulatie in Hotel de Wereld in Wageningen op 5 mei 1945.

De Nederlandse voorbereidingen waren echter al in augustus 1939 begonnen met de mobilisatie en daadwerkelijke beschietingen (als neutraal land) op buitenlandse vliegtuigen na 1 september 1939. Bekend is bijvoorbeeld dat het luchtafweergeschut in de gemeente Weesperkarspel in actie kwam tegen overvliegende vliegtuigen in november 1939 en januari 1940 (Hertzberger 1990).

3.1 September 1939 tot mei 1940

In februari 1940 kwamen onontpofte granaten van het luchtafweergeschut terecht op Amsterdam-Zuid, waaronder de Bernard Kochstraat (Boer & Duparc 1948, p. 10).

Uit her relaas van Hertzberger (1990) blijkt dat dergelijke granaten van verafgelegen luchtafweerbatterijen afkomstig kunnen zijn, zelfs vanuit de gemeente Weesperkarspel.

3.2 Meidagen 1940

Op basis van Boer & Duparc wordt getracht de gebeurtenissen van 10 tot 15 mei 1940 te reconstrueren (om de Duitse SC 50-bom te kunnen verklaren).

De oorlog brak (voor Nederland) uit op zaterdag 10 mei 1940. Het Duitse aanvalstijdstip (X-Zeit 5.35 uur) was 03.55 uur Nederlandse tijd. (Korthals Altes 1984, p. 32).

Bekend is dat de Duitse vliegtuigformaties eerst over Nederland vlogen om boven de Noordzee rechtsomkeer te maken en daarna de diverse doelen te bombarderen, waaronder Schiphol, dat al om kwart vóór drie uur 's nachts gebombardeerd werd (Boer & Duparc 1948, p. 15).

Volgens A.A. Jansen (1996, p. 57), die een driedelige studie over het vliegveld Schiphol in oorlogstijd heeft gemaakt, kwam hierna een adempauze:

“Het nachtelijke aanvalsuur “ziet een felle actie van de rond Schiphol opgesteld luchtverdedigingsmiddelen tegen op grote hoogte in westelijke richting vliegende Duitse vliegtuigen. Omstreeks 03.10 à 03.15 uur treedt rust in ... “ .

Voor de aanvallen op 10 mei 1940 werden onder andere bommenwerpers van het type Heinkel 111 werden ingezet.

Dergelijke toestellen waren met brisantbommen van 50 kg beladen (Jansen 1996, p. 24), oftewel bommen van het type SC50 (Stahl Cylindrich).

“Achter de drie eerste Heinkels komen nieuwe formaties aangevlogen. Eromheen zwermen twintig jagers – Messerschmitts 109 van de II. Gruppe van het Jagdgeschwader 26.⁵“(Jansen 1996).

“Boven Amsterdam wordt KG-4 beschermd door II./JG 26. Daarbij komt het tot een treffen tussen 5./JG 26 en de 2^e JaVA, waarvan negen D.XXI's om 04.45 uur vanwege de dreigende situatie zijn opgestegen. Tijdens de afzonderlijke gevechten slagen de piloten van 5./JG 26 erin de nr. 245 naar het noorden weg te dringen. De piloot, de res sgt.-vl H.B. Bulten moet bij Zwaagdijk een noodlanding uitvoeren” (Jansen 1996, p. 79). [een D XXI is een Fokker van de Nederlandse luchtmacht]

Tabel 3.1: Gebeurtenissen in meidagen 1940 volgens Boer & Duparc.

Dag		Gebeurtenis
Vrijdag	10	Oorlog uitgebroken. Om kwart voor drieën in den nacht geheel Amsterdam opgeschrikt door kanongebulder. Duitse bommenwerpers boven de stad.
	10	Begin van de totale verduistering bij avond en nacht
Zaterdag	11	Voor het eerst luchtalarm. Bom slaat in het perceel gelegen hoek Heerengracht en Blauwburgwal; ravage in deze geheele wijk; talrijke doden en gewonden
Zon dag	12	Eerste Pinksterdag. Talrijke malen luchtalarm.
Maandag	13	Tweede Pinksterdag. Eenige keeren luchtalarm.
Dinsdag	14	Capitulatie van de Vesting Holland
Woensdag	15	Duitse zomertijd ingevoerd

Bron: Boer & Duparc 1948, p. 15.

Amsterdam zelf was geen aanvalsdoel, wel de luchtafweeropstellingen rondom de stad. Desondanks vielen er bommen in de stad

Op 11 mei werd een Duits vliegtuig boven Sloterdijk aangeschoten. Het in nood verkerende vliegtuig wierp zijn bommen af op de Blauwburgwal/Herengracht (Korthals Altes 1984 p. 38).

De SC 50-bom kan dus afkomstig zijn van een noodafworp. In en rond Amsterdam is één Duitse noodafworp (met brisantbommen) bekend: Blauwburgwal. Daarnaast zijn toestellen neergekomen bij onder andere Schiphol. Sloten en de Bosbaan. Voorafgaand aan de crash of de noodlanding kunnen de vliegtuigen zich van hun bommenlast hebben ontdaan.

Enkele van de neergekomen Duitse vliegtuigen zijn:

18 okt 1940 Ju 88 op Schiphol (maar met twee 1.000 kg bommen) Jansen 1996, p. 260

24 okt 1941 Ju 88 in bietenveld bij Sloten (Jansen 1996, p. 391).

Vrij snel na de invoering van de Duitse zomertijd op 15 mei 1940 zullen in het Amsterdamse straatbeeld Duitse richtingborden zijn verschenen.

Op de hoek van de Amstelveenseweg en de C. Krusemanstraat werd de weg gewezen naar de Kommandantur (op het Museumplein) en andere Duitse instanties (figuur 3.1).

Figuur 3.1: Duitse richtingborden op de Amstelveenseweg / C. Krusemanstraat.

Bron: Beeldbank.

3.3 Augustus 1940

In de nacht van 12/13 augustus 1940 vielen bommen in Amsterdam-West, waarvan er minstens twee niet ontploften. Eén van die niet ontplofte brisantbommen sloeg in bij de openbare schuilplaats in het Vondelpark op de hoek van de Amstelveenseweg. Het Volk berichtte op 14 augustus 1940 als volgt (figuur 3.2)

Figuur 3.2: Bericht uit Het Volk

In de omgeving van Paramariboplein, Hoofdweg en Curaçaostraat werden zes branden gemeld. Op de Da Costakade bij de Kinkerstraat ontstonden zes branden. Op de Da Costakade bij de Jacob van Lennepstraat één grote brand. Op de Van Lennepkade drie branden, waaronder een middelbrand. In de Kinkerstraat van perceel 74 tot 80 verschillende branden.

Bovendien werden bij het perceel Jacob van Lennepkade 86 en bij de openbare schuilplaats in het Vondelpark, hoek **Amstelveenseweg**, twee niet ontplote explosieve bommen ontdekt.

Aan brandmeldingen heeft het evenmin ontbroken. De brandweer werd uit de Da Costakade en omgeving 28 maal telefonisch gewaarschuwd, terwijl tevens de brandmelders het nodige aantal malen dienst gedaan hebben.

Van het Paramariboplein kwamen twee brandmeldingen, terwijl 22 maal een telefonische oproep gedaan werd.

Wij vernemen verder, dat ook in de Kostverlorenkade een explosieve **bom** neergekomen is. Deze is dicht aan de kant in het water gevallen. Door de ontploffing heeft echter het wegdek ernstige schade gekregen en zijn bovendien de ruiten van vele huizen vernield en een aantal gevels ernstig beschadigd. Ook is enige materiële schade veroorzaakt op de aan de overzijde van de vaart gelegen Baarsjesweg.

Tevens is een **bom** gevallen op de hoek van de le Constantijn Huygensstraat en de Bosboom Tous-saintstraat. Deze sloeg in het voetpad, waarbij de gevel van het hoekhuis enige schade opliep.

Bron: Koninklijke Bibliotheek.

3.4 Bommen op 11 oktober 1940

In de nacht van 10 op 11 oktober 1940 volgde een Britse Whitley-bommenwerper een oost-westkoers langs de zuidelijke rand van het Vondelpark. In het traject tussen de Saxen-Weimarlaan en de Westlandgracht vielen diverse bommen, waarvan één op het binnenterrein van het huizenblok tussen de Amstelveenseweg en de Saxen-Weimarlaan.

In verband met de aanwezige blindganger werden de eindpunten van de tramlijnen 1 en 23 tijdelijk verlegd naar het einde van de Overtoom bij de Zocherstraat.

Figuur 3.3: Krantenbericht over omlegging trams in verband met een onontplofte bom op de Amstelveenseweg.

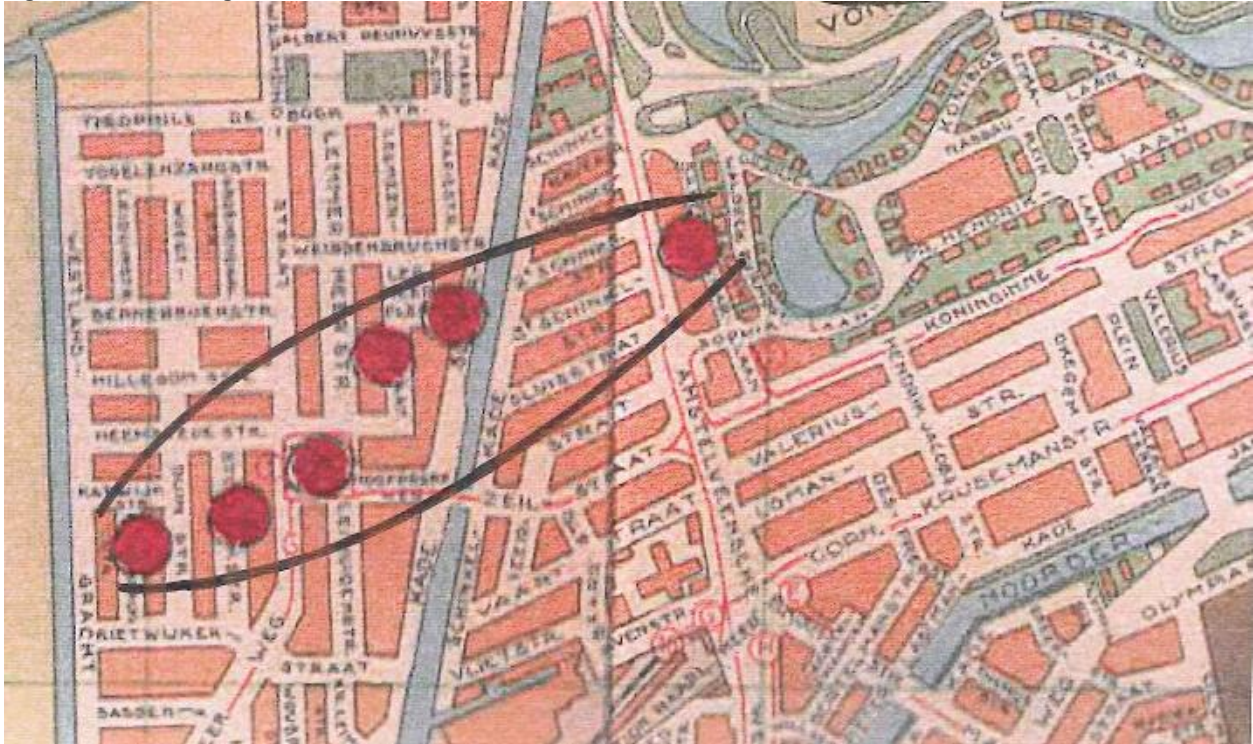
*In verband met de aanwezigheid van een onontplofte bom op de **Amstelveenseweg** in de hoofdstad, zijn de eindpunten van de tramlijnen 1 en 23 tijdelijk verlegd naar het einde van de **Overtoom** bij de **Zocherstraat**.*

(Foto Paz Holland)

Overigens bevond de onontploffte bom zich niet op de Amstelveenseweg. Naar later bleek (mutatie in het Rapportenboek op 29 oktober 1940) was de blindganger neergekomen op het binnenterrein achter het perceel Amstelveenseweg 81.

De locaties van de blindganger en vijf ander ontplofte bommen zijn weergegeven op figuur 3.4

Figuur 3.4: Bominslagen 10/11 oktober 1940.

Met het eerste Rapportenboek werd gestart op 25 oktober 1940. Vier dagen later werd genoteerd:

	29 October 1940
12 ³⁰	Bom Amstelv.weg 81 verwijderd en gedemonteerd

3.5 Rookwolkjes op 7 september 1942

In het Rapportenboek wordt op 7 september 1942 de waarneming van parachutes boven de Amstelveenseweg genoteerd. Het blijkt vals alarm te zijn.

Maandag 7 September 1942
Vak [ ] Wijk F deelt mede 12 overtrekkende vliegtuigen, hebben uitgewooid 12 parachutes welke boven Amstelveense weg hangen. Aan
Deze parachutes zitten voorwerpen. Bij nader onderzoek bleken het geen parachutes, doch rookwolkjes te zijn van afweer

Dhr. Von Bose keert terug met 16 uitgebrande fosforbrandbommen
Brandweer meldt vermoedelijke bominslag bij de van [ ]school Hortusplantsoen
Wijkpost IX meldt dat het geen bominslag is, maar blindganger van het afweergeschut

3.6 Blindgangers Amstelveense weg in mei 1943

Maandag 17 mei 1943 verloopt chaotisch. Niet alleen wordt de Zuidergasfabriek gebombardeerd, maar ook blijkt (bij de mutatie van 17⁵⁰ u) sprake te zijn van twee projectielen aan de Amstelveenseweg.

Maandag 17 Mei 1943	
12 ⁰⁹	S.H. meldt: Gasfabriek 26 ^o gebombardeerd
17 ⁵⁰	Hr. S. meldt dat, na overleg met een Duitse Majoor, het niet nodig wordt geacht de perceelen a/d Amstelveenscheweg te ontruimen (zie mutatie 16/5 21.17 e.v.). De projectielen liggen ± 6 m diep in de modder en zullen waarschijnlijk niet meer ontploffen.
Dinsdag 18 Mei 1943	
15 ¹⁵	Hr. Schataus meldt: zoojuist door een bevel van officier omtrent Amstelveenscheweg, Majoor Ruus opgebeld te zijn met de mededeling, dat de definitieve beslissing omtrent het laten zitten van de 2, aan de Amstelveenscheweg gemelde, niet-ontplofte tijdmijnen (zie mutatie 16 Mei 1943 – 21.35 uur) schriftelijk is voorgelegd aan den Commandeerenden Generaal van het Luftgaukommando Holland, welke beslissing waarschijnlijk binnen 24 uur zal afkomen. De Rijksinspectie den Haag ingelicht.

Bron: Rapportenboek

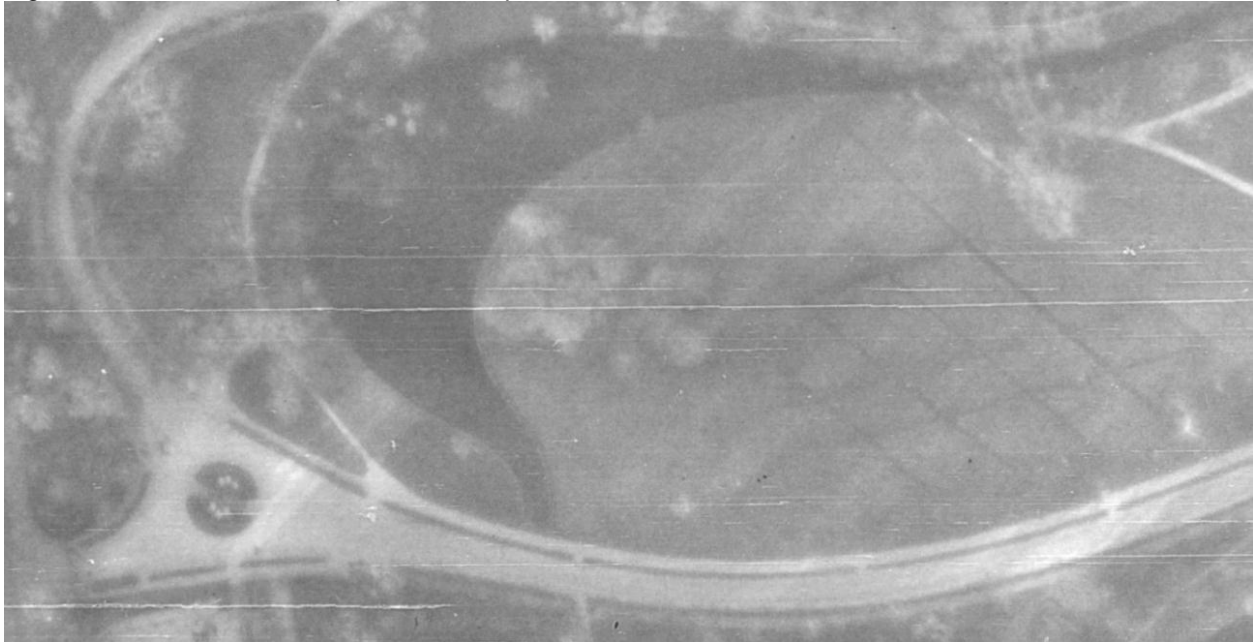
Bij nader inzien blijkt dat de 2 niet ontplofte tijdmijnen aan de Amstelveenseweg. twee blindgangers aan de Koenenkade betreffen (ver buiten de onderzoekslocatie)

3.7 Luchtfoto 24 december 1944

Op een luchtfoto van 24 december 1944 zijn in het westelijk deel van het Vondelpark voren zichtbaar. Van het (verwoeste) vliegveld Schiphol is bekend dat er greppels werden gegraven om de landing van geallieerde vliegtuigen te verhinderen.

Figuur 3.3: Luchtfoto westelijk deel Vondelpark.

Bron #4025_569 van 24 december 1944

3.8 Kaart verzet 30 maart 1945

Het Nederlandse verzet heeft onder andere een kaart “Vesting Amsterdam”(kroon 352^{ll}) gemaakt waarop Duitse objecten en strategische informatie zijn vermeld (ook buiten de gemeentegrenzen van Amsterdam). De Amstelveenseweg is aangemerkt als militaire route.

3.9 Bunkers in april 1945 opgeblazen

Bij “Amstelveenseweg/hoek Cornelis Krusemanstraat” geeft Stigter (2005, p. 200) als beschrijving: De KP Amsterdam blies op 9, 10 en 11 april 1945 twintig door de Duitsers aangelegde bunkers op, waaronder een op deze hoek.

3.10 Breijer fotografeert bunkers in april

Enkele van die opgeblazen bunkers zijn op de gevoelige plaat vastgelegd door Breijer.

Figuur 3.5: Restanten bunker voor de St. Agneskerk.

Bron: Beeldbank.

3.11 Overige

Behalve het Paviljoen, dat voornamelijk diende als opslagplaats voor de Duitse Wehrmacht, vorderden [de Duitsers] vele villa's en huizen rondom het park , waaronder een woonhuis op de hoek van de Vossiusstraat en de Van Baerlestraat, waar een bewakingspost was gevestigd. In de villa aan de Van Eeghenstraat 90 ..... woonden tot Dolle Dinsdag in februari 1944 een Duitse generaal en andere hoge Duitse officieren. De Luthersche Diaconesseninrichting aan de Koninginneweg was reeds op 12 december 1942 door de Wehrmacht gevorderd.

In de oorlog hebben Duitse legervoertuigen met camouflage geparkeerd gestaan onder het groen bij de hekken [in het zuidwestelijk deel van het Vondelpark] (Ligtelijn 1997, p. 247 en Roever 1997, p. 282)

4 Periode na 1945

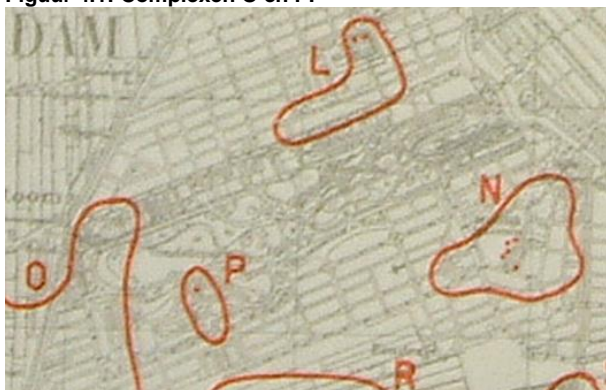
4.1 Bureau Registratie Verdedigingswerken

Het Bureau Registratie Verdedigingswerken heeft na de oorlog Duitse objecten geïnventariseerd, beschreven en op twee typen situatietekeningen vastgelegd.

4.1.1 Complexen

De geïnventariseerde Duitse objecten zijn geclusterd in complexen die met letters zijn aangeduid. Het westelijk deel van het onderzoeksgebied is gelegen in complex O. De Emmalaan ligt in complex P. Op enige afstand van de onderzoekslocatie zijn de complexen L en N omlind (respectievelijk het Wilhelmina Gasthuis en het Museumplein).

Figuur 4.1: Complexen O en P.

Bron: Bureau Registratiewerken 1946.

4.1.2 Blokkaart

Op een kaart van de Dienst der Publieke Werken (gedrukt 1941; gedeeltelijk herzien 1942-'46) heeft BRV blokken ingetekend, de zogenaamde 'blokkaart' van Amsterdam. Binnen het onderzoeksgebied zijn in blok P twee objecten vermeld met de nummers 1 en 2 (figuur 4.2).

Figuur 4.2: Blokkaart van Amsterdam.

Bron: Bureau Registratiewerken 1946.

4.2 Grondbedrijf: oorlogsschade

Op een kaart 1:10.000 van Amsterdam zijn percelen gemarkeerd die in de oorlog beschadigd zijn geraakt. Het gaat om twee categorieën: erkende en niet erkende schadegevallen. Ter plaatse van de onderzoekslocatie zijn geen beschadigingen vermeld.

4.3 Opruimingsdiensten

4.3.1 MMOD en HVD

De Mijn en Munitie Opruimingsdienst en de Hulpverleningsdienst waren de voorgangers van het in 1971 ingestelde Explosievenopruimingscommando Koninklijke Landmacht. Het is niet bekend of en waar de documenten van de MMOD en de HVD zijn gearhiveerd.

4.3.2 EOCKL

Het Explosievenopruimingscommando heeft na 1971 ruim 1.400 acties uitgevoerd in de gemeente Amsterdam.

4.4 Zelfgemaakte bom 1960

Op 21 mei 1960 verscheen onder de kop "Zelfgemaakte 'bom' ontploft: 1 gewonde" het volgende bericht in Het Vrije Volk.

“De vijftienjarige scholier V. Schaeffer is donderdagavond bij het maken van speelgoedbommetjes in het huis van zijn ouders aan de Amstelveenseweg te Amsterdam ernstig aan gezicht en handen gewond door een explosie. Hij is opgenomen in het WG.

De jongen maakte van de afwezigheid van zijn ouders gebruik om uit rode fosfor, kaliumchloraat en andere chemicaliën bommen te maken. De brandweer die na de ontploffing gewaarschuwd was hoefde niet op te treden.”

Als het EOCKL toen bestaan zou hebben, zou de bom in een ruimingsrapport of werkopdracht betiteld zijn als IED (improvised explosive device).

Het is niet bekend op welk adres de zelfgemaakte bom ontploft is.

4.5 Reconstructie Amstelveenseweg in 2009

4.5.1 Melding oktober 2009

In 2009 werd de Amstelveenseweg ten noorden van de Zeilstraat gereconstrueerd. Na de melding van een buurtbewoner over een bom uit de Tweede Wereldoorlog is het werk stilgelegd.

DIVV heeft vervolgens opdracht gegeven voor een historisch onderzoek, een probleemanalyse en een detectieonderzoek. De rapportages zijn opgesteld door het Ingenieursbureau, T&A Survey en Saricon.

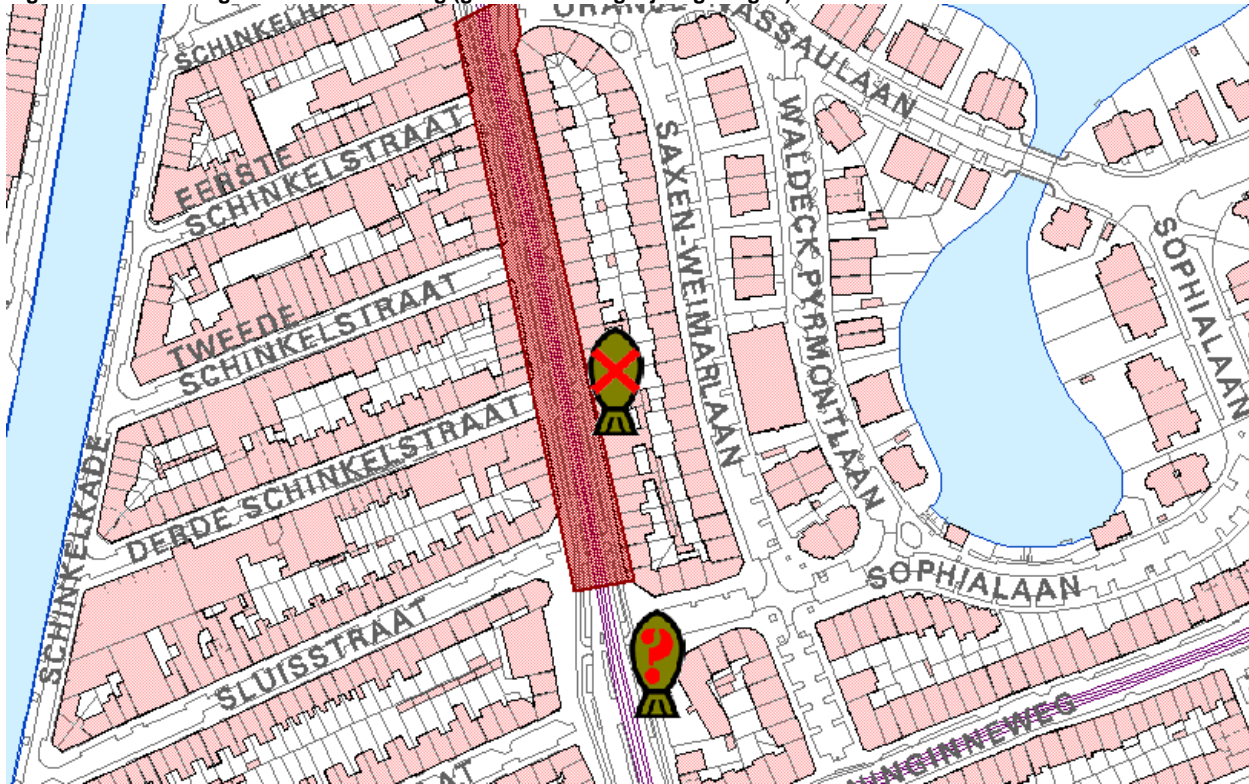
Nadat uit het oppervlakedetectieonderzoek was gebleken dat er geen vliegtuigbom aanwezig was, is het werk hervat.

4.5.2 Melding januari 2010

Na oplevering van het werk kwam een tweede melding binnen. Tussen de percelen Amstelveenseweg 93 en 115 zou bij de Sophialaan een bom zijn ingeslagen in 1943-1944. De informatie is via een tussenpersoon afkomstig van een ooggetuige die nu in Melbourne (Australië) woont.

De vrij exacte geografische gegevens waren aanleiding om het mogelijke inslagpunt op de ‘bommenkaart’ aan te geven. De inslaglocatie en –datum konden nog niet geverifieerd worden

Figuur 4.3: Bominslagen Amstelveenseweg (geruimd en mogelijk ingeslagen).

Bron: intranet.atlas.amsterdam.nl

Op 5 september 2013 is contact opgenomen met de tussenpersoon, die meldde het ging om de Australische vriend van zijn broer, die eind 2009 in Nederland was. De "Aussie" woonde ooit op het adres Sophialaan 38^{III} en was geïnteresseerd geraakt in de locatie van de bom die op de Amstelveenseweg gevallen zou zijn (Schutte 2013).

Er is contact gezocht en gevonden met de ooggetuige in Melbourne. Hij wist te vertellen dat de bom terecht kwam in de achtertuin van een huis halverwege de Sophialaan en het Vondelpark zonder schade aan te rechten. Duitse militairen hebben de bom verwijderd (Burgers 2013).

Het relaas van de in 1955 naar Australië geëmigreerde ooggetuige komt overeen met hetgeen bekend is over de bom die op 11 oktober 1940 in de achtertuin van Amstelveenseweg 81 viel en geruimd werd door de Duitsers op 29 oktober 1940.

Het heeft er dus alle schijn van dat de melding van januari 2010 verkeerd is geïnterpreteerd door het meldpunt.

5 Onderzoeken derden

Nabij het onderzoeksgebied bevinden zich enkele locaties die recent onderzocht zijn op de mogelijke aanwezigheid van explosieven:

- Amstelveenseweg; tussen de Oranje Nassau- en Sophialaan, i.h.b. Amstelveenseweg 81 (IBA 2009 en Saricon 2009)
- Amstelveenseweg; tussen Zeilstraat en Stadionplein (Ingenieursbureau 2013)

De meest relevante informatie over het onderzoeksgebied is te vinden in de onderzoeken uit 2009.

6 Lacunes in kennis

De meest gedetailleerde informatiebron van gebeurtenissen (de Rapportenboeken) start pas op 25 oktober 1940 met mutaties. Tussen 10 mei 1940 en 25 oktober 1940 zijn we dus afhankelijk van andere bronnen.

Op 11 oktober 1940 heeft een Whitley met een zeven bommen aan boord zijn lading laten vallen in een strook tussen het Vondelpark en de Westlandgracht . Er zijn zes bominslagen bekend. Het is niet bekend waar de zevende brisantbom is ingeslagen.

Bij de vondsten en ruiming van explosieven in de periode 1945-1971 werden de MMOD en de HVD betrokken. De bewaarplaats van de gearchiveerde stukken is onbekend.

Uit een secundaire bron is bekend dat in 1956 op scherp staande granaten werden opgevist uit “de vijver” in het Vondelpark. De locatie van die vijver is onbekend. Bekend is dat het Paviljoen een Duits onderkomen was.

In 1986 heeft het EOCKL een Duitse SC50-bom “langs de Amstelveenseweg” geruimd. Uit één bron valt op te maken dat het om Amstelveenseweg 590 e.o. gaat. Deze locatie is ver buiten het onderzoeksgebied gelegen.

Naar aanleiding van berichten over een blindganger ter hoogte van het perceel Amstelveenseweg 81 in 2009 is kort daarop via via een tip binnengekomen over een mogelijk tweede blindganger ter plaatse van de Amstelveenseweg-Sophialaan. Over die tipgever is nu alleen bekend dat hij in Melbourne (Australië) woont.

7 Toetsing

De indicaties zijn in onderstaande tabel getoetst aan al of niet verdacht.

Tabel 8.1: Overzicht van verdachte en niet verdachte objecten.

Indicatie	Uitgangspunt conclusie		Uitgangspunten voor afbakening
	Verdacht	Onverdacht	
Wapenopstelling	X		Locatie van de wapenopstelling.
Loopgraaf	X		Locatie van de loopgraaf is verdacht.
Kampementen		x	
Inslagpunt blindganger, zijnde een vliegtuigbom	(x)		Te bepalen volgens rekenmethode
Dumplocatie van munitie en/of toebehoren	x		Locatie van de dump

Bron: Staatscourant nr. 4230 16 maart 2012, bijlage 3 (pp. 140-141).

Het Werkveldspecifieke Certificatieschema Opsporen Conventionele Explosieven is gepubliceerd in de Staatscourant van 16 maart 2012. Het WS CS OCE is op 1 juli 2012 is van kracht geworden.

In bijlage 3 van de Staatscourant is een overzicht van verdachte en niet verdachte objecten opgenomen. Tevens zijn de uitgangspunten voor de afbakening vastgesteld.

Uit de toetsing blijkt dat de locaties van het mitrailleurnest (wapenopstelling), de loopgraaf en de dump als verdacht gekwalificeerd worden.

Er wordt geen gebied met een zekere horizontale afstand buiten het mitrailleurnest en de loopgraaf als verdacht afgebakend. Alleen de locaties zelf zijn verdacht.

De afbakening van de dump is afhankelijk van situationele omstandigheden, zoals stromen of stilstaand water.

In verticale richting is de loopgraaf tot het loopvlak verdacht (Saricon 2011).

Wat betreft de eventuele blindganger wordt een risicogebied gedefinieerd met in principe een straal van 25 meter vanuit het inslagpunt.

Het WS CS OCE noemt als uitgangspunt voor de afbakening een rekenmethode waarbij de gegevens van vijf parameters moeten worden ingevoerd. De meeste van die parameters (zoals afwerphoogte van de bom) zijn onbekend.

De daadwerkelijke afstand is afhankelijk van de aard van de civieltechnische ingreep en de toegepaste techniek (heien, drukken of boren).

8 Conclusies en aanbevelingen

8.1 Conclusies

Op het onderzoeksgebied vielen bommen in de maanden augustus en oktober 1940. Over die maanden zijn geen gegevens beschikbaar uit de zeer gedetailleerde Rapportenboeken. Desondanks kan dankzij dagrapporten, krantenberichten en een bommenkaart een beeld geschetst worden van de gebeurtenissen.

Bij een Britse aanval op 12/13 augustus 1940 vielen bommen in Amsterdam-West, waarvan er één op de hoek Vonderpark-Amstelveenseweg niet ontplofte. Het is niet bekend of de blindganger is geruimd.

In de nacht van 8 oktober 1940 vielen brandbommen in het noordoostelijk deel van het onderzoeksgebied. Er ontploften toen ook twee brisantbommen in het Vondelpark bij het Rosarium. Op een bommenkaart van de Luchtbeschermingsdienst zijn in het westelijk deel van het Vondelpark in totaal zeven inslagen gemarkeerd.

In de nacht van 11 oktober 1940 liet een Whitley zes bommen vallen tussen het Vondelpark en de Westlandgracht, waarvan er één niet ontplofte. Deze blindganger (op het perceel Amstelveenseweg 81) is enkele weken later geruimd. Het is niet bekend waar de zevende bom is ingeslagen.

Uit de laatste jaren van de oorlog is bekend dat de Duitsers twee bunkertjes oprichtten langs de Koningslaan en in de Emmalaan. Ook legden zij een loopgraaf aan ter hoogte van de latere brug in de 1ste Constantijn Huygensstraat-Van Baerlestraat en werden greppels gegraven in het Vondelpark om de landing van geallieerde (zweef)vliegtuigen te bemoeilijken.

Uit een secundaire bron is bekend dat in 1956 op scherp staande granaten werden opgevist uit “de vijver” in het Vondelpark.

Het inslagpunt van de vermeende tweede ‘Amstelveenseweg-bom’ (tip uit Melbourne in 2010) blijkt bij nader inzien volgens rechtstreekse informatie van de ooggetuige uit Australië samen te vallen met dat van de geruimde blindganger op het adres Amstelveenseweg 81.

Het verzamelde historische feitenmateriaal is getoetst aan de richtlijnen uit het Werkveldspecifieke Certificatieschema Opsporen Conventionele Explosieven.

Volgens het WS CS OCE (van 1 juli 2012) zijn de loopgraaf en de mitrailleuropstelling verdacht. In hoeverre er in de waterbodem van de vijver in het Vondelpark nog granaten aanwezig kunnen zijn, is onduidelijk.

De locatie van de op 13 augustus 1940 ingeslagen blindganger bij de ingang van het Vondelpark aan de Amstelveenseweg kan niet nader gepreciseerd worden. Er is geen kaart beschikbaar waarop de genoemde schuilplaats staat. Evenmin is informatie beschikbaar over een eventuele ruiming (tijdens of na de oorlog).

Tenslotte is de omgeving van de Amstelveenseweg-Sophialaan niet meer verdacht van de mogelijke aanwezigheid van een vliegtuigbom.

8.2 Aanbevelingen

Bij voorgenomen werkzaamheden in de vorm van graven en/of heien op de vooralsnog verdachte locatie bij de ingang van het Vondelpark aan de Amstelveenseweg wordt een oppervlakedetectieonderzoek aanbevolen.

Bronvermelding

- ADMIRALITY (1940), War Cabinet. Demolitions in Holland. Note by the First Lord of the Admiralty, 25th May, 1940.
- AMERSFOORT, H. & P.H. KAMPHUIS (1990), Mei 1940; de strijd op Nederlands grondgebied. Den Haag.
- ANONYMUS (1947 ?), Rapport munitieruiming in de periode '44-'47 [Amsterdam 35 ton gesprongen, Amsterdam 3,5 ton geruimd] Project 35173 / EODD 13jan2011 117
- ARMY MAP SERVICE M831 (G.S.G.S. 4427). First Edition 1944. Revised from aerial photography 1943.
- BAKKER, A. (2008), Explosief Amsterdam. In: Huisman (red.), Onzichtbaar Amsterdam. De ingenieurs van de stad. Bussum/Amsterdam: Thoth/IBA.
- BEKKERS, G., F. GAASBEEK, E. KURPERSHOEK, M. LIGTELIJN, M. DE ROEVER & H. STRAK (1997), Ode aan het Vondelpark. D'Arts/Bas Lubberhuizen.
- BERG, E. VAN DEN (2013), Vriendelijke mededeling d.d. 7 juni.
- BERG, TH. VAN DEN (2009), Email d.d. 14-10-2009.
- BERG, TH. VAN DEN, ET AL. (2012), Nederland vanuit de lucht tijdens de bezetting. Utrecht: Flying Pencil.
- BOER, J.F.M. DEN & S. DUPARC (1948), Kroniek van Amsterdam over de jaren 1940-1945. Amsterdam: Drukkerij en uitgeverij J.H. de Bussy.
- BRAMA, L. (2006), Inventaris van de collectie Duitse verdedigingswerken en inundaties van Nederlands grondgebied in de oorlog / rapporten van militaire aard vanuit bezet Nederland aan Bureau Inlichtingen Londen (collectie 575); 1940-1945.
- BURGERS, H.P. (2013), Emailbericht 12 september.
- BUREAU REGISTRATIE VERDEDIGINGSWERKEN (1946), Blokkaart van Amsterdam.
- BUREAU REGISTRATIE VERDEDIGINGSWERKEN (1946), Complexen in de gemeente Amsterdam.
- DIENST DER PUBLIEKE WERKEN (1945), Op te ruimen Duitse obstakels.
- DIENST DER PUBLIEKE WERKEN (1945), Grondbedrijf. Kaart oorlogsschade. .
- DIENST OPENBARE WERKEN (1988), Bommenkaart. Hoofdafdeling Wegen. November.
- DOES, J.C. VAN DER (1949), Amsterdam onder Duitse terreur. Ons Amsterdam
- DRONGELEN, R. VAN (2009), Vriendelijke mededeling d.d. september.
- DRONGELEN, R. VAN (2010), Email.
- GERVER, P.H.M. & T. MULLER (2004), Bommen op de Euterpestraat. Maandblad Amstelodamum, jrg. 91-2, Maart-April, pp. 3-29.
- HAMELEERS, M. (2002), Kaarten van Amsterdam 1866-2000. Bussum: Thoth.
- HAMELEERS, M. (2013), Kaarten van Amsterdam 1866-2012. Bussum: Thoth.
- HEIJSELAAR, E. (2013), Email d.d. 21 februari.
- HET VOLK (1940), 14 augustus
- HET VOLK (1940), oktober
- HEYNSBERGEN, H.L.M. (> 1945), Brand!! Brandalarm deel II [pp. 379-728. Een serie Brandweerschetsen. Herinneringen van een Zaan Vrijwillig Brandweerman, over belevenissen, ervaringen en gebeurtenissen in de Zaanstreek, opgedaan als Onder-Kommandant van de Vereniging "Vrijwillige Brandweer" te Zaandam. Zaandijk: S. Bakker Jz.
- HOOGTERP, S.H. (1950), Strijd om ons luchtruim. Den Haag.
- HUURMAN, C. (2001), Het spoorwegbedrijf in oorlogstijd 1939-'45. Uquilar BV.
- INGENIEURSBUREAU AMSTERDAM (2009), Quick scan Amstelveenseweg. Project 45271.100

- INGENIEURSBUREAU AMSTERDAM (2009), Probleeminventarisatie conventionele explosieven Amstelveenseweg. Project 45271.100 d.d.
- JANSEN, A.A. (1996), Fliegerhorst Schiphol. Onze nationale luchthaven in bezettingstijd. Deel I. In het offensief. Amsterdam. De Bataafsche Leeuw.
- JONG, L. DE (1980), 10a. Het laatste jaar I. Eerste helft. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.
- KLINKERT, W., J.W.M. SCHULTEN & L. DE VOS (1991), Mobilisatie in Nederland en België. Amsterdam.
- KOPPERS, G.P. (1999), Kroniek van grote branden en andere belangrijke incidenten in Amsterdam sedert de indiensttreding van de beroepsbrandweer op 15 augustus 1874. Samengesteld ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan van de beroepsbrandweer in Amsterdam. Amsterdam: NBDC.
- KORTHALS ALTES, A. (1984), Luchtgevaar. Luchtaanvallen op Nederland 1940-1945.
- KOK, R. & E. SOMERS (2005), Nederland en de Tweede Wereldoorlog. Zwolle: Waanders.
- KOPPERS, G.P. (1999), Kroniek van grote branden en andere belangrijke incidenten in Amsterdam sedert de indiensttreding van de beroepsbrandweer op 15 augustus 1874. Samengesteld ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan van de beroepsbrandweer in Amsterdam. Amsterdam: NBDC.
- KORTHALS ALTES (1984), Luchtgevaar. Luchtaanvallen op Nederland. Sijthoff.
- LIGTELIJN, M. (1997), Openbaar groen in particulier bezit. Het Nieuwe Park tussen 1865 en 1953. In: G. Bekkers, F. Gaasbeek, E. Kurpershoek, M. Ligtelijn, M. de Roever & H. Styrak, Ode aan het Vondelpark. Amsterdam: D'ARTS/Bas Lubberhuizen.
- LUCHTBESCHERMINGSDIENST (1940-1945), Uittreksels van rapporten.
- MAARSCHALKERWEERD, J.C. (1988), Vliegers gedood bij missen doel Amsterdam-Noord. Nieuws van de Dag, 13 september.
- MEIJERS, A.H. (2007), Email d.d. 7 december.
- MEIJERS, A.H. (2008), RE: Kinkerstraatbom. Email d.d. 23 mei
- MOLENAAR, F. (1970), De luchtverdediging in de meidagen 1940 (2 delen, 1970)
- NAUTA, H. (2008), Luchtoorlogdocumentatie 1939-1945. Egmond-Binnen.
- NAUTA, H. (2009), Typhoon attack. Email d.d. 14-10-2009.
- NIEUW ISRAELITISCH WEEKBLAD (1991), Auto Veenema Zuid [spuiterij Amstelveenseweg 288-292] 29 maart 1991.
- NIEUWENDIJK, R. VAN DEN (1993), Doelwit Schiphol. De Amerikaanse aanvallen op de vliegbasis Schiphol in het najaar van 1943. Amsterdam: Van Soeren & Co.
- NIMH, Militaire ondervraging van Citroen, Abraham. Collectie 575/488
- PAROOL, HET (1986), Bom uit oorlog opgegraven. 11 oktober.
- PATER, B. DE & SCHOENMAKER (2005), Grote Historische Atlas van Nederland 1935-1955. Atlas Maior.
- ROEVER, M. DE (1997), Kroniek van het Vondelpark 1864-1997. In: Bekkers et al. (1997), Ode aan het Vondelpark
- SARICON (2009), Probleemanalyse conventionele explosieven Amstelveenseweg.
- SARICON (2011), Vooronderzoek De Bongerd.
- SCHUTTE, J. (2013), Vriendelijke mededeling d.d. 9 oktober.
- STIGTER, B. (2005), De bezette stad. Plattegrond van Amsterdam 1940-1945. Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Gennep.
- SURVEY PRODUCTION CENTER (1944), Town and Port of Amsterdam. London: War Office.
- T&A SURVEY (2005),
- VISSER, T. (1989), Jaren van verduistering. De bezettingsjaren in Amstelveen. Zutphen: De Walburg Pers.
- WILSON, J.J.C.P. (1960), Vijf oorlogsdagen en hun twintigjarige voorgeschiedenis. Assen.
- ZWANENBURG, G.J. (1991), En nooit was het stil..... Kroniek van een luchtoorlog. Deel I
- ZWANENBURG, G.J. (1993), En nooit was het stil..... Kroniek van een luchtoorlog. Deel II

Concept
Versie 1
30 oktober 2013
Projectnr 55716.051
Documentnr 184408

Gemeente Amsterdam
Ingenieursbureau

Vondelpark- Willemspark
Vooronderzoek conventionele explosieven

Bijlage(n)

1 - Situatie plangebied bestemmingsplan

2 - Dagrapport Luchtbeschermingsdienst 0.15 uur 8 oktober 1940

Vondelpark bij Rosarium 2 brisantbommen geexplodeerd;
hoofdbuis gasleiding getroffen.
Brandbommen in Vossiusstraat, v.Baerlestraat, P.C.Hoof-
straat, Alex.Boersstraat, van Meghenlaan en Overtoom.
Middelbranden Alex.Boersstraat 43 en P.C.Hoofstraat 15B.
Drie kleine branden.
1e Luchtalarm 21.45 uur. Geeindigd 22.10 uur.
2e Luchtalarm 23.05 uur. Geeindigd 23.50 uur.

Concept
Versie 1
30 oktober 2013
Projectnr 55716.051
Documentnr 184408

Gemeente Amsterdam
Ingenieursbureau
Vondelpark- Willemspark
Vooronderzoek conventionele explosieven

3 Dagrapport Luchtbeschermingsdienst 8 op 9 oktober 1940

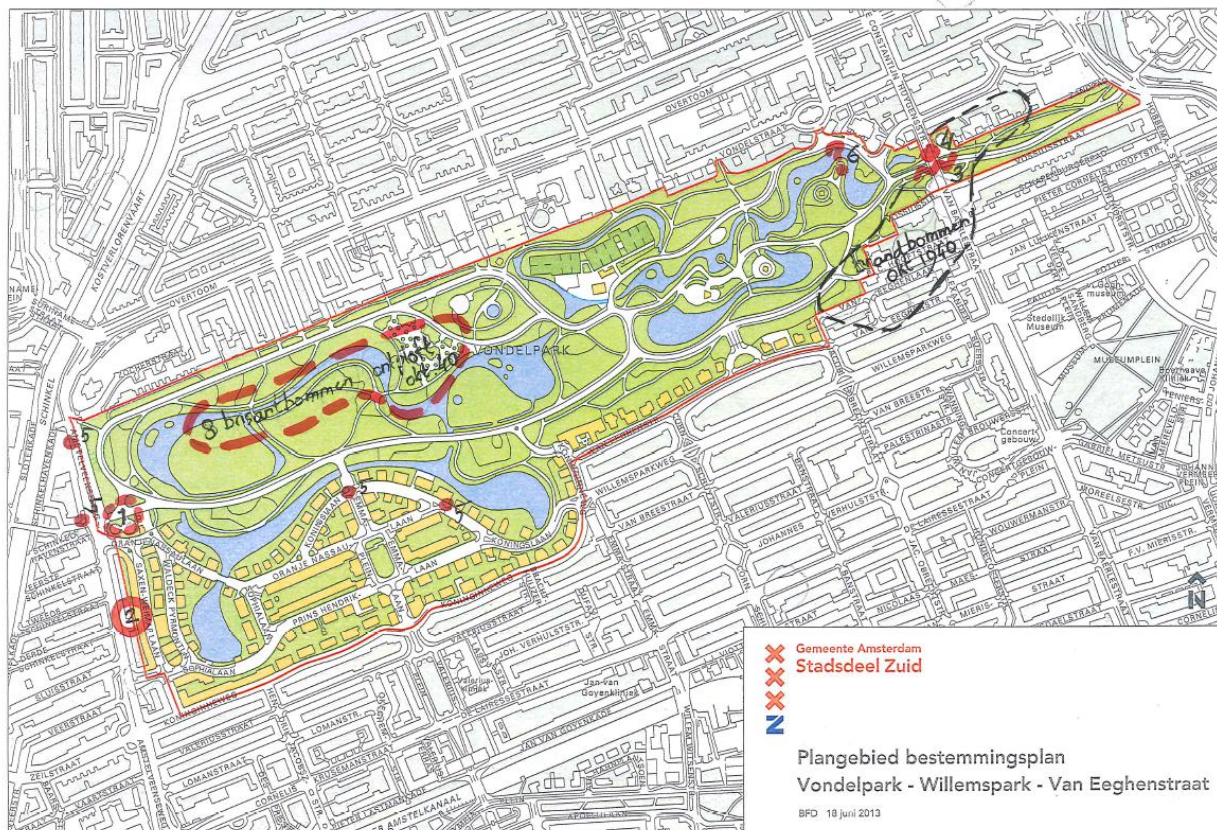
Dagrapport van den Commandopost van den Gemeentelijken
Luchtbeschermingsdienst van 8 op 9 October 1940.

Bij nader onderzoek is gebleken, dat 5 brisantbommen en
2 granaatkartetsen in het Vondelpark zijn terecht gekomen .

Hevig afweergeschut van 23.09 tot 23.40 en om 2.00 uur
's nachts.

Verder geen bijzonderheden.

4 - Situatie historische feiten

1. Inslag brisantbom 13 augustus 1940 (locatie indicatief)
2. Inslag brisantbom 11 oktober 1940; geruimd 29 oktober 1940
3. Loopgraaf (locatie indicatief)
4. Mitrailleurstelling (locatie indicatief)
5. Bunkertje
6. Vondst granaten in vijver in 1956 (locatie onbekend)

5 -Chronologie

Tabel: Chronologie gebeurtenissen 1940-1945.

Jjjj-mm-dd	Gebeurtenis	
1939-09-01	Tweede Wereldoorlog uitgebroken	
1940-02-28	Granaten van het luchtafweergeschut op de Bernard Kochstraat; schade aan huizen	Boer&Duparc
1940-03-26	Aanbesteding grondwerken voor bouw Vondelbrug	Roever
1940-05-10	03.55 u (Nederlandse tijd) = X-Uhr	
1940-05-11	Voor het eerst luchtalarm. Bom slaat in het perceel gelegen hoek Herengracht en Blauburgwal; ravage in de hele wijk; talrijke doden en gewonden	Boer&Duparc
1940-05-12	Eerste Pinksterdag. Talrijke malen luchtalarm.	Boer&Duparc
1940-05-13	Tweede Pinksterdag. Enige keren luchtalarm.	Boer&Duparc
1940-05-14	Capitulatie van de Vesting Holland	Boer&Duparc
1940-05-15	Invoering Duitse zomertijd	Boer&Duparc
1940-06	Voortzetting bouw Vondelbrug met handkracht	Roever
1940-08-14	Berichtgeving over inslag blindganger Vondelpark hoek Amstelveenseweg	ANP & Volk
1940-10-08	Inslagen zeven brisantbommen Vondelpark bij Rosarium	LBD
1940-10-11	Inslag brisantbom Amstelveenseweg; niet ontploft	KB
1940-10-29	Ruiming blindganger Amstelveenseweg 81	KB
1941	Loopgraaf gegraven bij de latere Vondelbrug	Ligtelijn
1941-03	Sloop huisje aan eind Zandpad voor bouw Vondelbrug	Roever
1942-09-07	Rookwolkjes op de Amstelveenseweg van luchtafweergrenaten aangezien voor parachutes	LBD
1943-03	Open lucht oefening met gasverkenner in Vondelpark	LBD jaarverslag 1943
1943-1944	Bouw van bunkertjes langs Amstelveenseweg, Emmalaan en Koningslaan	BRV
1943-1944	Bominslag Amstelveenseweg / Sophialaan?	Leenders
1943-1944	Graven van greppels in westelijk deel Vondelpark	Luchtfoto
1945-04	Foto van opgeblazen bunkertje voor de St. Agneskerk	Beelbank
1945-05-07	Executie vier mensen op Amstelveenseweg bij hek Vondelpark	Roever
1956-10-17	Uit de vijver in het Vondelpark worden op scherp gestelde granaten gevist	Roever
1960	Ontploffing zelfgemaakte bom in pand aan Amstelveenseweg	KB
1986	Ruiming SC50-bom op perceel langs Amstelveenseweg	EOCKL
2009-10	Mededeling buurtbewoner over bom Amstelveenseweg	
2009-10	Historisch onderzoek explosieven Amstelveenseweg	IBA
2009-10	Probleemanalyse explosieven Amstelveenseweg	Saricon
2009-10	Detectieonderzoek explosieven Amstelveenseweg van Oranje Nassaulaan tot Sophialaan	Saricon
2010-01	Mededeling getuige in Melbourne over tweede bom Amstelveenseweg	Leenders

Bronnen: luchtfoto, BRV 1946, Boer & Duparc 1948, Ligtelijn 1997, persberichten, IBA 2009, Roever 1997, Saricon 2009.

Concept
Versie 1
30 oktober 2013
Projectnr 55716.051
Documentnr 184408

Gemeente Amsterdam
Ingenieursbureau

Vondelpark- Willemspark
Vooronderzoek Conventionele Explosieven

Colofon

Vondelpark-Willemsparkbuurt. Vooronderzoek conventionele explosieven

Tekst

Gemeente Amsterdam
Ingenieursbureau

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder bronvermelding.
Gemeente Amsterdam
Ingenieursbureau
Weesperstraat 430
Postbus 12693
1100 AR AMSTERDAM